252.567 OSZK

Szent László király élete.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Vegyesek, 215. sz.

OSZK
Országos Széchenyi Könyvtár

A NÉPKÖNYVTÁR KÖZPONTJA
NEM KÖLCSÖNÖZHETŐ

Vegyesek, 215. sz.

Schulz Vendel
pannonh. benczés

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY.

SZENT

LÁSZLÓ KIRÁLY

ÉLETE.

A GYŐRI SZENT-LÁSZLÓ-TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL
A SZENT KIRÁLY HALÁLÁNAK NYOLCZSZÁZADOS
ÉVFORDULÓJÁRA

IRTA

DR. KARÁCSON IMRE

Vegyesek, 215. sz.
Schulz Vendel
pannonh. benczé

GYŐR, 1895.
GYŐREGYHÁZMEGYE KÖNYVNYOMDÁJA

OSZK

252.567

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

1968/R leltár

2R

Vegyesek, 215. sz.

ELŐSZÓ.

Schmidt Vendel
könyvk. benczés

Nyolczszázados idő kegyeletes emléke vezet vissza a multba, hogy elbeszéljem szent László király életét. 1095-ben hunyt el szent királyunk, a legendák hőse, a népregék csodás alakja, ki a magyar faj összes erényeinek megszemélyesítője és magyarságunk leghivebb képviselője volt.

A szent és nagy király halálakor — ugy olvassuk a legendában — az egész országban „nagy siralom és bánat támada ilyen kegyes királynak halálán“ s most nyolcz század mulva nem siránkozással, hanem hálával és magasztalással emlékezünk meg róla s áldjuk a Gondviselést, hogy őt nekünk adta.

Ragyogó erényei fényt árasztottak a magyar hazára s óriási tetterejével magával ragadta nemzetét és felemelte azt a hatalom, a dicsőség szédítő magaslatára. Jólét és boldogság virágzott kormányzása alatt, mert a szent és kegyes király őrködő szeme vigyázott mindenre. Halála nyolczszázados évfordulójakor — a jelen napjaiban — megemlékezünk róla; emlékezete a multnak fényét, példája a jövő szebb reményét hozza elénk.

A szent király emléke feledhetetlen marad mig csak keresztény és hazáját szerető magyar lesz e földön. A nemzeti kegyeletből kiválóbb rész illeti meg Győr városát, mert itt talált biztos menedékhelyet a szent király legdrágább ereklyéje. E kegyelet inditotta a győri Szent-László-Társulatot arra, hogy a szent király halálának nyolczszázados évfordulója alkalmával eme kis életrajzot szent László tisztelőinek, különösen az ifjuságnak kezébe adja, hogy

emlékét hiven őrizze s Isten és a haza szeretetére tanító példáját kövesse.

Elbeszélem szent László életét történetiróink legjobb és legujabb műveinek valamint a szent király két legendájának felhasználásával. Szöveg között sokszor megszólaltatom a legenda szavait, hogy a régiek igazi felfogását ismertessem meg. Felemlítem a regéket is a történet közben. Miként a százados fának törzsére felkuszik a futó növény s ifjui külsőt ad annak: ugy a történet többszázados nagy alakjait is a legendák és regék sokasága veszi körül s ezek által folyton él emlékük a nép ajkán. Nem akartam azért elhagyni a regék megemlítését, de ezt oly módon tettem, hogy a rege el ne fedje a történetet s a kettő össze ne keveredjék. Az egyes regéket azon eseménynél beszélem el, a melyhez hozzáfüződnek vagy legalább a történeti idő és hely megsértése nélkül hozzáfüzhetők.

Elhagytam olyan történeti dolgokat, melyek közvetlenül nem a szent király életét, hanem kormányzása alatt az ország politikai, jogi vagy társadalmi helyzetét ismertetik meg, melyek ilyen irányu, főkép vallási és hazafiui épülésre szolgáló könyvecskében fölöslegesek.

Szolgáljon e kis mű a szent király iránt való tiszteletnek s az Isten és a haza iránt való szeretetnek ápolására.

Győrött, 1895.

Dr. Karácson Imre.

SZENT LÁSZLÓ GYERMEKKORA ÉS NEVELTETÉSE.

I.

Szent László, I. Béla király fia, az 1046. év körül született Lengyelországban, hol édes atyja I. Béla, ki ekkor még csak herczeg volt, ez időben a számüzetés keserves napjait élte.

Szent László atyjának számkivetése még szent István király uralkodása alatt kezdődött. Szent István király egyetlen fiát, szent Imre herczeget a halál még az 1031. évben elragadta a királyi atyának és a nemzetnek nagy fájdalmára és ez idő óta a gyermektelen királynak állandóan az volt a legnagyobb gondja, hogy kire hagyja országát. Vérrokonai az Árpádfiak közül négyen voltak még életben: unokatestvére *Vászoly* (Vazul) és Vászoly testvérének *kopasz* vagy *szár László*nak kiskoru fiai: *Endre*,

Béla és *Levente*. *Vászoly* feslett életü volt s vétkei miatt István király őt a nyitrai várba záratta s ezen okból nem lehetett őt méltónak tartani a királyságra. Sokkal jobban pártolásra talált a királyi udvarban azon terv, hogy szent István király sógorának *Urseolo Ottó* velenczei herczegnek fia, *Péter* legyen István halála után a király. S hogy *Vászoly* herczeg testileg is alkalmatlan legyen a kormányzásra, elhatározták, hogy megvakíttatják és elküldötték a nyitrai várba *Sebest, Budának* fiát, a ki a hagyomány szerint a herczeg szemeit kiszurta és füleibe ólmot öntetett. Ugyanekkor az Árpád-házi fiatal herczegek, kik közül a legidősebb talán 18 éves lehetett, mivel nagyon zavaros viszonyok voltak, kényszerültek számkivetésbe bujdosni.

A herczegek először Csehországba, nehány évvel utóbb pedig onnan Lengyelországba menekültek. A számüzött herczegek közül különösen Béla herczeg vitézségéről és szerencséjéről regél a hagyomány. Mikor a herczegek Lengyelországba jutottak, a lengyel fejedelem — ugy mondja egyik krónika — épen

akkor harczban volt a Balti tenger partján lakó pogány pomeránokkal. A pomeránok vezére — beszéli tovább a rege — erős ember volt és párviadalra hivta ki a lengyelek fejedelmét. A fejedelem habozik elfogadni a küzdelmet s ekkor az alacsony termetü, barna arczu, vitéz Béla herczeg ajánlkozik a pomerránnal való megvivásra s a vitéz herczeg le is győzte a félelmes erejü, óriás termetü pomerant. »Hogy ezt látták a lengyelek, nagy örömben lőnek és Bélát nagy ajándékokkal és tisztességgel felmagasztalák.« Béla győzelme eldöntötte a háboru sorsát; a pomeránok meghódoltak a lengyel fejedelem előtt. Béla herczeg ezután nőül vette a fejedelem leányát — Rikhezát — és Pomeránia tartomány kormányzójává lett. Endre és Levente herczegek egy ideig Béla testvérüknél maradtak, honnan nem sokára Oroszországba távoztak.

A hontalan Béla herczeg uj otthonát találta a szomszéd Lengyelországban s ott született a Gondviselés által nagyra választott fia, szent *László*, »ki mindjárt születésekor teste és lelke alkatában Isten kegyelmének czélját magán hordja vala.»

László Bélának másodszülött fia volt, az első szülött volt *Géza*. Mindketten viselték ők utóbb a magyar koronát, azonban az ifjabbik gyermek László volt az, a ki erős lélekkel, vitézi karral és szent életével uj fényt árasztott szent István koronájára és a földi korona mellé egy másikat is szerzett, a mennyei dicsőség szent koronáját. »A gyönyörü gyermek« — beszélték utóbb róla — »már csecsemő korában kimutatja vala, milyen királylyá volt leendő.«

A Gondviselés Lászlót még gyermekkorában visszavezérelte ősei honába.

Béla herczegnek és családjának visszatérésére alkalmat adtak a Magyarországon beállott politikai változások. Szent Istvánnak 1038. bekövetkezett halála után Péter jutott a magyar trónra, de oly méltatlan volt arra, hogy az elégületlen magyarok már 1041. elüzték őt s helyébe *Aba Samu* főurat tették királylyá. Aba Samu nem sokáig uralkodhatott, mert Péter király III. Henrik német császárhoz menekült s kérte, hogy segítse vissza őt Magyarország trónjára. Henrik császár 1043. nagy hadsereggel jött Magyarországba s julius hóban Aba

Samu királyt a *ménfői* csatában legyőzte, *Győr* városát elfoglalta s Péter királyt Székesfehérvárra, a koronázó városba vezette s ott a királyi trónra visszahelyezte.

Péter király most sem lett jobbá, sőt még Magyarország szabadságát is elárulta és a német császárt elismerte Magyarország urának. A szabadságukra féltékeny magyarok fellázadtak s elhatározták, hogy visszahivják az Árpádházi herczegeket, mivel szent István koronája a vérszerződés értelmében ugyis őket illette. Követség ment tehát Oroszországba Endre herczegért, mely meghivta őt a királyi trónra. Endre herczeg Levente öcscsével az 1046. évben megjelent az országban s az egész nemzet elismerte őt királyul. A gonosz Pétert elfogták, szemeit kiszurták s »ő szörnyü fájdalmában rövid időn meghala.«

Endre király értesült róla, hogy Péter halálának megboszulása miatt Henrik császár hadat készül vezetni az ország ellen; követet küldött tehát Béla testvéréhez, hogy őt visszahivja. Azt óhajtá, hogy osztozkodjék vele az uralkodásban is, ki társa volt a bajokban és nélkü-

lözésekben. Béla elfogadta a meghivást s az 1048. év végén feleségével és két fiával Magyarországba jött. »Endre király nagy örömmel vevé és fogadá őt, mint szerelmes atyjafiát és tanácsot tartván egymással, oszták az országot három részre. Két részét vevé a király, harmadrészét Béla herczeg.«

Igy intézkedett a Gondviselés arról, hogy László még kis korában Magyarországba kerüljön. Igaz magyarrá, a magyarok közt legnagyobbá kellett válnia s habár bölcsője idegen földön ringott is, mire öntudatra ébredve érteni kezdé az édes haza fogalmát, akkorra már a szabad magyar haza levegőjét szivhatá.

Lászlót és bátyját Gézát édesatyjuk a leggondosabb nevelésben részesítette. Istenfélő és buzgó keresztény volt Béla; ifjukori viszontagságteljes életében önnön tapasztalásaiból volt alkalma látni a Gondviselés vezérlő kezét, mely számkivetése napjaiban oltalmazta s végre visszahozta apái földére. Azon benső erős hitet, mely őt lelkesité, átönté gyermekei lelkébe s e hit fogékony szivekre talált azoknál. Az édesapánál

látta a gyermek László a példát az igazi keresztény életre s e jó példát ő fokozottabban követte, mert csudálatra méltó szent élet emlékét hagyta reánk. Atyjánál látta a hazaszeretet és vitézség példáját s fogékony lelke felbuzdulva, önzetlen, nagy és fényes tettekben valósította azt utóbb meg, melyekkel hatalmassá és dicsővé tette a magyarok hazáját s vitézsége hirnevével betöltötte egész Európát. Hogy a fiatal herczegek kellő oktatásban és nevelésben részesüljenek, édesatyjuk — a hagyomány szerint — egy Vilmos nevü, olaszországi származásu, tudós papot vett udvarába nevelőül. Az ügyes és gondos nevelő, kinek működését az eredményből ítélhetjük meg, szépen kifejleszté a gyermekekben szunnyadó tehetségeket. Különösen Lászlónál ért el meglepő eredményeket, kit a Gondviselés testben, lélekben egyaránt elhalmozott áldásaival.

Az ifju László szépen fejlődött kedvességben Istennél és az embereknél; »erényről-erényre haladván . . . a keresztény hit jeles követője lett s lelke tiszta érzelmével Krisztusnak szolgálni a legbuzgóbban törekedék.« Kevés az, a mit

a történelem László gyermekéveiről feljegyez, de ama nehány szó, melyet legendájában olvasunk róla, elénk állítja a szent növendéket, ki »jóllehet a világ előtte virágozva nyilt, mégis szivében már ahhoz vágyakodva hervadoz vala, ki Isten fiainak reménységéért keresztre feszíttetett vala...« E szigoru önmegtagadás és az élő hit már gyermekéveiben mutatkozott Lászlóban, mert már akkor »a valódi, az igaz katholikus hitet, egész lelkével hiven ölelve tartotta« s ifju éveinek e drága kincsét halálig meg is őrizte.

László atyja Béla herczeg az 1060. évben testvérének Endre királynak halála után I. Béla néven Magyarország királyává lőn s mint király a szegszárdi apátságot alapította, melynek apátjává gyermekei nevelőjét Vilmost tette. A derék apát Béla királynak rövid idő mulva (1063.) bekövetkezett halála után, a beállott zavaros körülmények között, háladatosságból a legnagyobb gonddal és szeretettel őrködött volt növendékei a herczegek élete fölött.

Lászlónak Gézán kivül volt még egy fitestvére *Lampert*, ki atyjuknak Magyarországba való visszatérése után született

és három nőtestvére: *Zsófia, Ilona* és *Eufemia*. Zsófiát elvette Ulrik krajnai őrgróf, Ilonát Zvoinimir horvát király, Eufemiát pedig Ottó morva herczeg. Rendkivül szép jelenség és minden időkre példányképül szolgálhat azon testvéri szeretet és egyetértés, mely szent László és testvérei között mindenkor fennállott. Eme szép egyetértés és szeretet gyönyörüen mutatkozott azon viszontagságteljes sorsban, mely atyjuk halála után érte őket.

László atyja halálakor körülbelül 17 éves volt s az egész nemzet figyelmét magára vonta már lelki és testi kiváló tulajdonaival. A deli termetü ifju, ki erős karu, gyönyörü arczu volt, »kinek mint az oroszlánnak izmos tagjai valának,« ki mikor felnövekedett »magas termetével más emberek felett egy fejjel kitünt,« lelki tulajdonaira nézve is felülmulta kortársait. Amilyen fényes volt származása, a milyen megnyerő szép volt külseje: olyan alázatos volt lelke s egész magaviselete. Amennyire előtte állott a föld minden mulékony élvezete: annyira vágyott szive az égi örömek után s önmagát megtagadva kicsinyléssel

fordult el a hiu élvektől. Az erős karok, melyek utóbb a csaták viharaiban a győzelmes fegyvert forgatták, legörömestebb imára kulcsolódtak s a deli magas termet alázattal omolt térdre, hogy Teremtőjét magasztalja.

Az ifju Lászlót jámbor lelkületéért, kegyességéért, vitézségéért lassankint a közbizalom és szeretet az egész nemzet kedveltjévé tette, hire betölté az egész országot s nevét magasztalólag emlegették a palotákban és a pórkunyhókban. Az ifju László életszentségét dicsérve hirdették kortársai s magasztalva hirdetik emlékeink, hősi bátorságát pedig az is jellemzi, hogy a néphagyomány már serdülő korához is többféle regét füz.

A rege szerint Székesfehérvárott egy alkalommal nagy népünnepély volt s midőn az egybesereglett temérdek pórnép a legjobban vigadott, egyszerre csak előtünik egy paripa, mely nekivadulva a nép közé vágtatott, keresztül gázolva azokon, kik nem menekülhettek előle. Rémülve futott mindenki a szilaj mén elől s ime hirtelen a sokaság bámulatára a fiatal László herczeg, ki a vigadozó népet szemlélte, előugrik és a

nyilsebességgel rohanó paripa sörényét megragadva felveti magát s addig nyargalt a fékevesztett lovon, mig azt kifárasztva megzabolázta.

Ugyancsak Székesfehérvárott történt a rege szerint az ifju Lászlónak egy másik nevezetes tette is. Midőn Béla király a koronázás után országgyülést hivott össze Székesfehérvárra, a meghivottakon kivül temérdek nép gyülekezett oda s ellepte a város körül fekvő mezőket. A hivatlanul összegyülekezett tömeg olyan emberekből állott, a kik a régi pogány vallást akarták visszaállítani. A pogányság Endre király trónralépése alkalmával is felemelte fejét Vatha vezérlete alatt s a pogányság akkori fellépését mindenütt rombolás és kegyetlenkedés jelezte. Akkor szenvedett vértanuságot sok más kereszténynyel együtt szent Gellért, a csanádi püspök is, és sok templomot is feldultak azon lázadás alkalmával. Hasonló jelenetektől kellett tartani most is.

A gyülevész nép *Vatha fia János* vezetése alatt elpártolt a keresztény vallástól s zajongva követelte Béla királytól, hogy állítsa vissza a régi pogány

vallást s engedje meg, hogy a templomokat lerombolhassák, a harangokat összetörhessék. Az óvatos király három napot kért meggondolásra. Az idő alatt — a hagyomány szerint — László herczeg gyors paripán elszáguldott s a közelebb eső megyékből fegyverre szólította a kereszténységhez hű népet s midőn harmadnapra ezek megérkeztek, akkor a király vezérlete alatt a várbeli katonaság is kirohant Székesfehérvárból s igy a pogányokat szétverték.

SZENT LÁSZLÓ ÉLETE KIRÁLYLYÁ KORONÁZTATÁSA ELŐTT.

I.

A jámborsággal, vitézséggel s korát felülmuló bölcseséggel jeleskedő szent László nyilvános működése az 1063. év után kezdődött, midőn atyjának gyászos halála után testvéreivel árvaságra jutott.

Mikor Béla király meghalt, IV. Henrik német császár hadai már az országban voltak, magukkal hozván Endre király fiát, a 11 éves *Salamont*, hogy őt Magyarország trónjára helyezzék. Salamon még atyja életében meg lőn koronázva s párthivei mindjárt atyja halála után Németországba vitték a gyermeket, mivel IV. Henrik császár nővérével Judittal volt eljegyezve s most nagy német hadsereggel jöttek az országba, hogy őt valósággal is királylyá tegyék. László és Géza nem akartak polgárháborut,

azért azonnal izentek a németeknek, hogy elfogadják unokaöcscsüket Salamont királyul, ha atyjuk herczegi birtokát meghagyja kezükön. Mivel azonban erre igéretet nem kaptak, Géza és László magukkal vivén öcscsüket Lampertot, elmenekültek Lengyelországba, hol akkor anyai részről való unokatestvérük II. Boleszló uralkodott.

Mihelyt a német sereg kivonult az országból, Géza herczeg lengyel sereggel jött az országba, haza hozván testvéreit is. Háborura azonban nem került a dolog, mert békéltetőül közbeléptek a püspökök és »szent Fábián és Sebestyén vértanuk ünnepén (1064.) Salamon és Géza herczeg Magyarország szine előtt *Győrött* békét kötöttek.«

A győri békekötés után Géza és testvérei megkapták atyjuk birtokát, az ország harmadrészét, s ezután következtek ama fényes győzelmek, melyekben a keresztény hősök és honfiak eszményképe, szent László, egymásután aratta diadalait. Az ifju szent László észtehetségre, vitézségre, jámborságra nézve felülmulta testvéreit, különösen pedig sokszorosan felülmulta unoka-

öcscsét a királyt. Nyilvános működését az jellemzi, hogy okos higgadtsággal önfeláldozóan végez e földi hazáért bámulatra méltó nagy dolgokat, de azért gondolatai folyton az égi hazára vannak irányozva. A munkából mindig a legnehezebb és legnagyobb részt választja ki maga számára, a földi haszonból pedig megelégszik a legcsekélyebbel, mert azt csak értéktelen dolognak tartja. Királyi származását és rangját az alázatosság gyakorlására, vagyonát alamizsnálkodásra használta fel s minden idejét, mely a szeretett magyar hazáért való munkálkodásból fenmaradt, imádságra és a felebaráti szeretet kegyes tetteinek végzésére fordította. A hazáért vivott ütközetekben ő volt a vitézek között a legvitézebb s a győzelmek hosszu sora füződik nevéhez.

Az első fényes győzelem 1068. volt, midőn a csehek azt vélvén, hogy Magyarország a korábbi belső egyenetlenségek alatt elgyengült, betörtek az ország felső részébe s az utjokba eső falvakat s városokat rabolni kezdték. Géza és László seregeikkel hamar utjokat állták s nemcsak visszaverték őket, hanem a merény-

letért szigoruan meg is büntették, mert átmentek Csehországba is s vitézségükkel tiszteletet szerezve a magyar fegyvereknek, hasonló dolgoktól elijesztették őket.

Sokkal dicsőbb volt a következő évben egy másik győzelem a pogány *bessenyők* fölött, kiket történetiróink *kunoknak* is neveznek. E győzelemben szent László hősi lelkének s ifju erejének egész teljességét ragyogtatá s a kivivott fényes diadal kiválóan, csakis neki volt köszönhető. A szilaj népek Magyarország keleti határán a borgói hegyszoroson áttörtek Erdélybe s gyors paripáikon száguldozva nehány nap mulva már az alföldön jártak egész a bihari várig, azután pedig északra fordulva, a Szamos folyó környékére mentek. Utjokban mindenfelé kegyetlenül raboltak s feldultak mindent. Temérdek sok rablott marhát hajtottak velük és sok szerencsétlen magyart hurczoltak el, hogy rabszolgáikká tegyék. E nagy zsákmánynyal megrakodva siettek Szatmáron át Erdélybe, hogy onnan a Fekete tenger mellett elterülő hazájukba menjenek.

A betörés hirére László herczeg és

Géza bátyja a legnagyobb gyorsasággal gyüjtötték össze seregeiket s hirtelen Erdélybe mentek, hogy a visszatérő kunokat feltartóztassák. Abban a véleményben, hogy az ellenség a Szamos völgyénél tér vissza, Doboka váránál lesbe állottak. Több napig hasztalan várakoztak itt rájuk, mikor kémlelésre kiküldött egyik emberük, az aba-ujvári *Fáncsika* hirül hozta, hogy az ellenség kelet felé fordult s mintegy két mérföldnyire van tőlük. Azonnal lóra kaptak s éjjelre *Kerlés* falunál utolérték őket. A kunok nem is vették észre a megérkezett magyarokat, kik miután szent László példájára mindnyájan megyóntak s kora hajnalban megáldoztak, azonnal lóra ültek, hogy megtámadják a pogányokat, kiket *Ozul* vezérük a Kerlés mellett fekvő dombtetőre, a *Cserhalomra* vezetett fel. A magyar sereg azonnal a domb aljához lovagolt s a kunok előcsapata a domboldal közepéről nyilzáporral fogadta őket. A magyar sereg a nyilzápor közt rohant előre. »László herczeg legelől méne s mindjárt négyet levága« közülök, az ötödik nyillal megsebesíté, de azért azt is mindjárt levágta. Mikor a

dombtetőre felért a magyar sereg, a legnagyobb viaskodás történt ott, ember-ember ellen küzdött már s a lovak dobogása, a fegyverek csattogása, a haldoklók hörgése, a sebesültek jajveszéklése, a vezérek harsány szava rémületes zajban egyesült. A küzdők tömegében feltünt szent László daliás alakja, kinek csapásai ellen senki nem állhatott. »Megijedének a kunok és hátat kezdének adni.« A futamló kunoknak nyomában volt a magyarság s »vágta a tar fejeket.«

»A futásban látá László herczeg, hogy egy fő ember a kunok közül viszen vala egy igen szép magyar leányt háta megett a lovon. Utána siete és mondá a leánynak: fogd a kunt és szökelj alá a lóról és vond utánad. És a leány ezt művelé, levoná a kunt.« Nyomban ott termett László herczeg s lováról leugorva megölte a kunt s megszabadította a fogolyleányt. Ez ütközetben az ellenségnek majdnem egész serege odaveszett s a foglyok mind kiszabadultak. Az egész magyar haza örvendett a fényes győzödelmen »nagy örömmel dicsérvén az ur Istent.« Nagy volt e diadal hire és szent Lászlónak dicsősége, késő utódok regél-

tek róla s méltó volt arra, hogy nemzetünk nagy költője Vörösmarty megörökítse »Cserhalom« czimü gyönyörü költeményében.

A győzelem után haza tértek; Salamon király a Dunántulra, Géza és László pedig a Tiszántul fekvő birtokaikra. A béke ideje alatt a harczban erős és vitéz László a jámborság és kegyesség munkáiban tölté napjait, melyek nem kisebb dicsőséget szereztek neki, mint harczi vitézsége. Három év mulva már ujra hadi zaj verte fel az ország nyugalmát s uj alkalmul szolgált arra, hogy László herczeg honfiui érdemeinek koszorujába ismét egy gyöngyöt szerezzen.

A görögök biztatására a bessenyők Magyarország déli határánál átjöttek a Száván s a mai Szerém megyében dulva, rabolva száguldoztak végig és sok zsákmánynyal megrakodva tértek vissza. A magyarok tudták, hogy a görögök segitették és bátorították a rablókat hazánk megtámadására, azért elhatározták a görögök megfenyítését. A király és a herczegek a Duna mellett *Szalánkeménnél* gyüjtötték össze seregeiket s onnét lefelé indultak s a *Száván* átkelve a görög

császárság földjére léptek. A Duna és a Száva összefolyásánál van *Belgrád* vára, melyet a magyarok utóbb *Nándor-Fehérvárnak* neveztek. E vár, mely ez időtől fogva sokszor nagy szerepet játszott hazánk történetében, ekkor a görögök kezén volt. A Duna és Száva torkolatánál emelkedő dombon volt a jól megerősített fellegvár, alább a szintén megerősített város. »Sok nép vala Nándor-Fehérvárban: bolgárok, trákok, maczedoniaiak és görögök;« vezérök volt *Niketasz*. Segítségükre jöttek *Kazár* vezérlete alatt a bessenyők is. A bessenyők intézték az első támadást, de a magyarok szétverték őket. Géza és László ekkor a várat vették ostrom alá. Két hónapnál tovább tartott már az ostrom, mikor egy magyar leány, ki régóta fogoly volt Nándor-Fehérvárott, a várost felgyujtá. A nagy szélben oltani nem lehetett s e zavarban a magyarok benyomultak a városba. A lakosság egy része Niketasz vezérrel a fellegvárba menekült, de sokáig már nem tudtak ellenállani s elhatározták, hogy a várat önkényt feladják, ha bántódás nélkül elvonulhatnak. Géza és László a harcz-

ban legvitézebbek a harcz megszüntével kegyesek voltak, készséggel elfogadták a görög vezér ajánlatát; elfogadta Salamon király is, ki azonban boszuálló természetü volt. Tudták ezt a görögök is, azért midőn a várból kivonultak, nem a királynak, hanem a kegyes szivü Gézának adták meg magukat.

Sértette ez a király hiuságát, kit gonosz lelkü tanácsadói még jobban felingereltek, mert folytonosan gyanuval töltötték el a király lelkét azon állitásukkal, hogy a herczegek csak kényszerüségből engedték a koronát neki s alkalomadtán azt elveszik tőle. S itt kezdődött el ama hosszu viszálykodás a király és unokabátyjai között, mely oly gyászos emlékü hazánkra, mivel hosszas polgárháboruba sodorta az országot.

Salamon király fogságba akarta vinni adott szava ellenére azokat is, kik önként meghódoltak, Géza ezt nem engedte. Salamon e miatt a hadi zsákmány elosztásánál Gézát nagyon megrövidítette. László herczeg kiválóan ilyen alkalmakkor mutatta ki jámborságát. A veszélyekben mindenütt ott volt s mikor

a győzelmes háboru hasznát kellett elosztani, ekkor egészen háttérbe vonult. Földi hasznot nem keresett, mert Istenért és a hazáért való szeretetből fogott fegyvert. A fáradalmakat magára vállalta, a hasznot önzetlenül a hazának óhajtotta. Ezentul pedig mivel a király üldözte őt is, de kivált testvérét Gézát, a testvéri szeretetnek szép példáját mutatta, mert a legnehezebb körülmények között is mindenkor testvére oldala mellett volt, készen állva őt minden erővel oltalmazni.

Salamont különösen *Vid* bácsmegyei ispán ingerelte fel Géza herczeg ellen. »Valamint két éles kard egy hüvelyben meg nem fér, mondogatá a királynak, ugy a király és herczeg egy országban együtt nem uralkodhatnak.« Salamon az ispán »mérges szavaira gyülöletre és boszura gerjede. S ettől fogva — bár anyja csillapítá — kereste az alkalmat, hogy Géza herczeget vagy tőrbe ejtse vagy haddal legyőzze.« A király és a herczeg között a viszony mindinkább elmérgesedett s Géza előtt nem volt már titok, amit az egész országban beszéltek, hogy a király vesztére tör és

haddal készül megtámadni Géza birtokait. László herczeg *Oroszországba* ment, hogy bátyjának segítséget hozzon, *Lampert* öcscse pedig *Lengyelországban* járt hasonló czélból. László Oroszországból eredmény nélkül tért vissza, azért Géza tanácsára utóbb midőn a király szándékáról még rosszabb hirek érkeztek, sógorukhoz *Ottó* morva herczeghez utazott, hogy tőle hozzon segítséget.

Mig a testvérek külföldön jártak, azalatt Salamon királyt tanácsosai rábeszélték, hogy támadja meg Géza herczeget. Az 1074. január havában Salamon Szegszárd körül tartózkodott s midőn az ottani kolostor templomába vecsernyére jött kiséretével, a vecsernye után a kolostorba tért s Vid és más hasonló tanácsosai ujra kezdték a királyt biztatni: »Tudod uram, hogy László Oroszországba, Lampert Lengyelországba ment, hogy testvérüknek Géza herczegnek hadat szerezzenek. Sokszor mondtuk már, hogy most menjünk a herczegre, ki az *Igfan* erdejében vadász; éjjel titokban rámehetünk, elfogjuk, megvakítjuk. S ha László és Lampert vissza-

térnek még ha sereget hoznak is, velünk szemben meg nem állhatnak. Sőt ha a dolgot meghallják, be sem mernek jönni az országba. A dolgot véghez vihetjük, mert Gézának minden tanácsosa velünk tart. S akkor, mondá Vid, nekem adod a herczegséget és igy megerősíted koronádat.« Vilmos apát, Géza és László egykori nevelője, akaratlanul is tanuja volt e beszélgetésnek s nyomban tudósította Gézát a veszedelemről. Majd pedig midőn a veszély sürgetőbb lett, levetette egyházi ruháját, kardot kötött, s lóra pattanva sietett az Igfan erdejében vadászó Gézához. »Menekülj herczeg, ugymond, mert különben jönnek és elfognak Salamon vitézei.«

Salamon hadaival csakugyan sietve ment a Tiszántúlra s Géza herczeg csekély számu seregét szétverte. Gézának menekülnie kellett és *György* nevü udvari káplánját küldötte László után, hogy siessen segítségére. László már utban volt Ottó sógorával s a felsőmagyarországi várkatonasággal s Vácz környékén találkoztak a menekülő Gézával. László vigasztalta megszomorodott bátyját: »Ne sirj bátyám! hanem imád-

kozzál a mindenható ur Isten kegyelméhez, adjon győzödelmet azoknak, a kiket legyőztek.«

A legenda és a néprege két érdekes jelenetet sző itt a történet eseményei közé. Midőn Géza és László embereikkel hadi tanácsot tartottak »László herczeg, mert mind kisdedségétől fogva istenfélő vala, isteni jelenést lát ugyan szemlátomást és mondá Géza herczegnek: Atyámfia láttál valamit? Ki monda: Semmit. Monda szent László: Mikoron állanánk a tanácsban, Istennek szent angyala mennyből leszállván egy arany koronát hoza és fejedbe nyomá. Azért bizonyos az, hogy az ur Isten minekünk adja a diadalt ezuttal és Salamon kifut előttünk ez országból.« Majd midőn hadaik élén haladnak, László lándsájával egy bokrot megzörrentett s abból egy hófehér menyét ugrott ki s a lándsa nyelén egyenesen László ölébe szaladt. Mikor látták ezt a vitézek, jó jelnek, a győzelem előjelének vették.

Salamon a herczegek ellen indult s *Mogyoród* és *Czinkota* tájékán találkozott velük. A herczegek hadának élén László állott, ki az ütközet előtt bátyjá-

val ruhát és zászlót cserélt, hogy Salamon támadását magára vonja s egyszersmind földre borulva imádkozott s fogadást tőn, hogy ha Isten neki győzelmet ad, a győzelem helyén kolostort és templomot épittet. Salamon tévedésbe ejtve Géza zászlója által, a sereg azon részére vetette magát, a hol László volt. Mikor a tévedést észrevette, késő volt már visszafordúlni; László neki ugratott csapatának, utána mentek vitézei s rövid idő alatt általános csata lett, melyben Salamon teljes vereséget szenvedett.

Mikor az ütközet elvégződött s a herczegek seregében a diadal örömzaja hangzott, László lelkén mély szomoruság vett erőt, mert azokra gondolt, kik az ütközetben elestek. Ekkor már nem a hőst, hanem a szelidlelkü, kegyes szentet lehetett csak látni benne, a ki »kesergett, mint az anya fiainak elveszte fölött.« Körüllovagolva a csatatéren, meglátta a holtak közt *Ernye* főispánt, ki a béke barátja volt mindig és sokszor megkisérlette Salamont rábeszélni, hogy bátyjaival béküljön ki s az ütközet előtt is óva intette a királyt a testvérharcz elkerülésére. László leugorva lováról, a

halottra borult és sirva mondá: »*Ernye* ispán, békesség barátja, ugy sajnállak mint atyám fiát, mert szived és tanácsod telve vala békével;« s megparancsolta vitézeinek, hogy vigyék el Váczra s temessék el tisztességesen. Odább menve meglátta a gonosz *Vid* holttestét s most szánalomra gerjedve iránta igy szólt: »Téged is sajnállak, bár mindig ellenségünk voltál. Vajha élnél s megtérnél és a békét köztünk megerősítenéd. Csodálom, nem voltál herczegi faj, miért akartál mégis herczegséget? Nem voltál királyi vérből, miért akartál koronát? Most a szivet, mely herczegségre vágyott, dárda járta át és a fejet, mely koronát óhajtott, kard hasítá szét.« S az ellenségszeretetnek szép példáját adta, midőn odaszólt vitézeinek, hogy temessék el őt is.

Szent László a csata után fogadása szerint templomot és kolostort épittetett Mogyoródon s »nagy jövedelmet szerze hozzá, hogy ott örök misét tartanának a holtakért.«

II.

A mogyoródi ütközet nagy változást idézett elő hazánk kormányában. Sa-

lamon vert hadával Mosonyba menekült. Népszerütlenné vált az országban, mert szelidlelkü bátyjaival viszálykodva testvérharczba vitte a nemzetet. Eddigi hibáit most ujabbal tetézte, mert IV. Henrik német császárt hivta az országba és megigérte, hogy Magyarország adót fizet Németországnak és hat erős várat ad át a németeknek, ha őt bátyjai ellen segítik.

Az árulásért a nemzet trónvesztettnek nyilvánította őt s helyette *Géza* herczeget tette királylyá, kit ekkor *VII. Dukasz Mihály* görög császár is koronával tisztelt meg, mely most is megvan s a szent koronának alsó része. A nemzet fegyvert fogott, hogy szabadságát megvédje a németek ellen. A nemzeti önállóság harczának vezére szent László volt.

A magyar nemzeti önállóság védelmére kelt az akkori római pápa, *VII. Gergely is.* A herczegek még a mogyoródi ütközet előtt tudósították a kereszténység közös atyját a magyarországi állapotokról s a pápa értesülvén Salamon tetteiről, levelet irt Gézához, melyben igy szól: »Magyarországnak, mint más legnemesebb országoknak,

saját szabadsága állapotában kell fennállnia és semmi más ország királyának nem szabad alárendelve lennie,« s buzdítja, hogy az országot oltalmazza meg, nehogy a németek kezébe jusson. A pápa atyai buzdítása folytán szent László mindent elkövetett, hogy bátyja számára a trónt biztosítván, az ország nyugalmát helyreállítsa.

Salamon nem akart lemondani a koronáról s az erős pozsonyi várba zárkozott seregével, hogy onnét megkisérelje az ország visszafoglalását. László herczeg seregével körülvette Pozsonyt, nehogy Salamon, onnét kijövén az ország békéjét megháborítsa. Salamon vitézei s maga Salamon is ki-kijöttek a várból s László embereivel harczoltak; László herczeggel azonban senki sem mert szembeszállani. László kegyes volt ellenségei iránt s ha a várbelieknek nem volt élelmök s kijöttek hozzá, ő nagy kegyességgel minden szükségessel ellátta őket. A legenda szerint egyszer László egyedül álöltözetben a vár bástyájához közelített s midőn Salamon meglátta a közelgő alakot, kijött a várból, hogy harczoljon

vele, mikor azonban felismerte László herczeget, megijedve hirtelen visszafutott a várba. S midőn emberei csudálkozva kérdezték, hogy mitől ijedt meg, elmondá, hogy László feje fölött két angyalt látott, kik tüzes karddal védelmezték őt.

Gézát az egész ország királyul tisztelte, csupán Pozsony vára volt Salamon birtokában. Géza és László nem is akarták őt onnan kiüzni, hanem csak azt óhajtották, hogy a polgárháborukban sokat szenvedett ország békét és nyugalmat találjon, azért nem is fejtettek ki nagyobb erőt Pozsony ostromában. Hagyták Salamont Pozsonyban, csak arra ügyeltek, hogy a békét meg ne zavarja.

Szent László rábeszélte Gézát, hogy Váczott azon a helyen, hol a mogyoródi csata előtt a hadi tanácsot tartották, hálából templomot építtessen. Együtt mentek el a testvérek Váczra, hogy a templom számára az alkalmas helyet kikeressék. A legenda itt ismét egy csodás jelenetet ad elő ez eseményre vonatkozólag. »Mikoron ott helyet néznének, eljöve egy nagy szarvas és annak

szarvain sok égő gyertyák valának és előttök ott kerenge. Mondá Géza király: Micsoda csuda-szarvas ez? És szolgái hozzá kezdének lőni, de a szarvas mindjárást beszökellék a Dunába és senki annakutána nem látta. Mondá László herczeg: Istennek követe volt ez, és ezáltal megmutatta hova kelljen építenünk Asszonyunknak a fogadott monostort. És oda építének először szent Péternek egy kápolnát; annakutána építének mellette egy monostort Aszszonyunk Szüz Máriának tisztességére.«

Géza szelidlelkü király volt; nem szivesen fogadta el a koronát, midőn Salamont a nemzet letette a trónról s többször gondolt rá, hogy lemond a királyságról Salamon javára. E gondolat elhatározássá érlelődött meg benne az 1076. évi deczember havában, midőn a karácsonyi szent ünnepeket Szegszárdon, az atyja által épittetett monostorban töltötte. Szegszárdon volt ekkor Dezső kalocsai érsek és több püspök is s ezek előtt kijelentette Géza, hogy visszaadja a koronát Salamonnak, maga pedig megelégszik régi birtokával, az ország harmadrészével. Követet küldött Sala-

monhoz és előadta neki feltételeit. A nemzet azonban az egyezkedésről tudni sem akart. A következő év első hónapjaiban a követek ide-oda jártak, a dolgot azonban lehetőleg halasztották. Géza király a tavasz elején sulyos betegségbe esett s mielőtt az alkudozásoknak eredménye lett volna az 1077. évi április 25-én meghalt. Szent László bátyját végakarata szerint az általa építtetett váczi templom sirboltjában temettette el.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

SZENT LÁSZLÓ A KIRÁLYI TRÓNON.

I.

Géza király halálával ujra megüresedett a magyar trón s ekkor az egész országban szegény és gazdag mind azon óhajtásban egyesült, hogy *László legyen a király*. A harczosok csudálták vitézségét, a tudósok bölcseségét, a hitbuzgók jámborságát, az alattvalók kegyességét, a szegények fogyhatatlan bőkezüségét, valamennyien pedig alázatosságát, igazságosságát és szeretetreméltóságát. Népszerüsége határtalan volt; benne a magyar nemzet minden erényei fényesen tündököltek annak hibái nélkül; kifejezője, megszemélyesítője volt a keresztény magyarságnak, melynek egyéni jeles tulajdonaival dicsőséget, tiszteletet szerzett. A legenda szavai szerint: Fénylik vala minden meny-

nyei szeretettel, bölcseséggel, kegyességgel és Szentléleknek malasztjával, mint az égen való fényes hajnalcsillag.«

A Gondviselés nemcsak lelkileg, de testileg is királyságra teremtette Lászlót. Géza halálakor László mintegy harmincz éves volt s külsejére olyan vala, aminőnek a középkori felfogás a királyt elképzelte. Szabályos szép piros arcza, a magasnál is magasabb daliás termete, erőtől duzzadó izmos karjai, barátságos tekintete, kellemes hangja, mindenkire jó hatással voltak s valóságban mutatták azon eszményt, melyet a középkori ember a királyról alkotott. Miként a legenda mondja: »Csak szépsége is királyságra méltó; nem elégszik senki reá nézni.«

László a dicsőséget, hatalmat nem kereste, a nemzet azonban csak őt akarta a királyi trónon látni, melyre valóban királyi tulajdonaival oly méltóvá tette magát, azért »mind kegyes kéréssel, mind szükséges kényszerítéssel választák királylyá.« László meghajolt a nemzet akarata előtt, elfogadta a koronát 1077. s jelleméhez és multjához hiven »a királyi méltóságot nem abban kereste,

hogy első legyen, hanem hogy minél inkább használjon.«

A szokásos koronázó helyen, Székesfehérvárott a Boldogasszony templomában történt meg László koronázása az egész nemzet örvendezése között. Szent István nagy művét, az egész nemzetnek szivben, lélekben a keresztény vallásra való térítését ő fejezte be teljesen. I. Endre király alatt, valamint szent László atyja I. Béla király alatt az országban még elég nagy számmal voltak, kik a pogánysághoz szitottak s mindkét király alatt nyilt lázadásban tört ki a pogányság. Az akkor eláradt bajokért, különösen a német császárok azon törekvéséért, melylyel Magyarország önállóságát akarták megszüntetni, sokan tévesen a keresztény vallást okozták; László király e tévedést eloszlatta. A haza javáért munkálkodó s a nemzeti szabadságért élet-halálra kész hazaszeretet és a keresztény vallás iránt lángoló buzgalom benne oly szépen egyesült, hogy az igazi keresztény magyar hazafinak minden időkre példányképe marad. »Boldog nemzet, dicsőséges nép az, melyben ilyen fejedelem támadott vala!«

Szent Lászlónak első dolga volt, hogy a pártviszályoktól sokat szenvedett ország nyugalmát helyreállítsa s a béke áldásaiban azt felvirágoztatván, alattvalóit boldoggá tegye s a magyar névnek a külföld előtt is tekintélyt és tiszteletet szerezzen. A szelidség, kegyesség minden eszközét felhasználta, hogy Salamon rokonát békére birja. Salamon még mindig a pozsonyi várban volt és sógorától IV. Henrik német császártól várt segítséget, melylyel a trónt visszaszerezze. Henrik császárnak azonban saját országában is sok baja volt ekkor. Szentségárulásai és másféle bünei miatt VII. Gergely pápa egyházi átok alá vetette, a németországi urak pedig az egyházból kiátkozott embert nem akarták uralkodójuknak tisztelni, azért az 1077. márczius 15-én IV. Henrik ellen megválasztották *Rudolf* sváb herczeget uralkodójukká. Henrik és Rudolf között háborura került a dolog s László királyunk Rudolfnak fogta pártját és segítséget is küldött neki. Rudolf és László között a szövetség még bensőbb lett akkor, midőn 1079. László feleségül vette Rudolf leányát *Adelheidet*. László-

nak e házasságából egyetlen leánya született, *Piroska*, a ki felnövekedvén a görög császár nejévé lett.

IV. Henrik gonoszságában mindig tovább ment s utóbb már fegyveres erővel indult a pápa ellen. Látta ekkor Salamon, hogy Henrik sógorától már segítséget nem nyerhet s látta azt is, hogy ez országban egy szivvel-lélekkel mindenki csak Lászlót akarja királyul s látta azt a rajongó szeretetet, melylyel a vitéz, szent és kegyes királyt az egész nemzet körülvette: hajlandó volt a kibékülésre és elismerte Lászlót királyul. László Salamon számára nagy évdíjat s királyi tartást rendelt, hogy állásához méltóan élhessen. Salamon azonban nem volt hosszu ideig békében; titokban László király »ártatlan vérének veszedelmére« kezdett törekedni s orgyilkos által akarta megöletni. László e miatt elfogatván őt a visegrádi várba záratta, hol fogságának emlékét fentartotta azon torony neve, melyet a nép *Salamon tornyának* nevez. László király szüntelen imádkozott vétkes rokonáért, hogy térjen vissza Isten törvényére és »vetné le haragját.«

Salamon az 1083. év elején jutott fogságba, de még ugyanazon évben visszakapta szabadságát. Egy csodás és az egész országra rendkivül örvendetes esemény szolgált erre alkalmul. »Eljött az idő, hogy a világ megtudja, mily kegyelemben részesité a magyar nemzetet a Gondviselés István király személye által.« VII. Gergely pápa István királyt, a nemzet apostolát a szentek sorába iktatta s elrendelte, hogy koporsóját fel kell nyitani s holttestét fel kell venni.

László király maga köré gyűjté az ország főpapjait, főurait és bölcseit s velök tanácskozott az országos nagy ünnepély megüléséről. Az egész országban három napon át böjtöt tartottak s a királylyal és püspökökkel temérdek nép sereglett össze Székesfehérvárra, hol szent István király hamvai nyugodtak. A böjt végeztével a király és a püspökök lementek a templom sirboltjába, hogy szent István koporsójának kőfedelét felnyissák, azonban bármenynyire erőlködtek is, azt semmikép sem tudták megmozdítani. Mindnyájan megdöbbentek e szokatlan tüneményen s nagyon tünődtek, hogy mi lehet annak

az oka. Ekkor egy *Caritas* nevü apácza, ki a bakony-somlai kolostorban lakott és szent élet hirében állott, tudatta László királylyal, hogy mennyei jelenése volt és addig hasztalan próbálják a koporsót felnyitani, mig Salamont a fogságból ki nem bocsátják. Sietve küldött László Visegrádra Salamon szabadon bocsátása végett, hogy ő is részt vegyen a nemzet nagy örömében. Azalatt ujabb három napi böjtöt tartottak s midőn az augusztus 19-én bevégződött, azon napon este vecsernyén a király és megszámlálhatatlan nép volt a templomban s szent István sirjánál imádkoztak. Egyszerre csak elkezdődtek a csodajelek a templomban. Egy gyermek, ki már 12 éve sem kezét sem lábát nem tudta mozdítani s kit szülei szent bizalommal telve hoztak a templomba, hirtelen visszanyerte tagjai használatát. Határtalan lelkesedés ragadta el a jelenlevőket s örömükben sirva hangosan magasztalták Istent végtelen jóságáért.

Egymásután annyi csoda történt akkor »mintha a napok ujultak volna meg a melyekről az Üdvözítő mondá keresztelő szent Jánosnak: a vakok látnak, a

sánták járnak, a siketek hallanak, a bélpoklosok megtisztulnak, a csonkák visszanyerik tagjaikat, az inaszakadtak meggyógyulnak.« Az örvendező nép egész éjjel a templomban virrasztott s imádkozott. Augusztus 20. reggel az ünnepélyes mise után felemelték a követ, mely szent István koporsóját fedte, »most már oly könnyen, mintha sulya sem volna.« A koporsóból kivették a szent király csontjait s épségben maradt áldó jobb kezét. A szent jobb tiszteletére utóbb László király kolostort építtetett s apátságot alapított Biharban. Ebben őrizték sokáig szent István e drága ereklyéjét, mely ma Budán van.

Szent László király az ország felzavart nyugalmát, békéjét és jólétét nemcsak az által törekedett helyreállítani, hogy Salamonnal kibékült, hanem azonnal trónra lépése után igazságos és jó törvényekről is gondoskodott. Salamonnak pártoskodással tele uralma alatt a közbiztonság az országban teljesen megrendült. Erőszakoskodás, tolvajlás, csalás hatalmasodott el mindenfelé. Telve volt az ország kóborló tolvajokkal, hatalmaskodó urakkal. László király erős

kézzel vette kezébe a kormányt. Azonnal országgyülést hivott egybe *Pannonhalmán* s ott megalkották ama törvényeket, melyek a magyar törvénykönyvben manap is megvannak s László király igazságos és erélyes kormányzásának maradandó emlékei.

A pannonhalmi országgyülés törvényei az országban eláradt bajok és visszaélések megszüntetését célozták. »Legkegyesebb királyunk László idejében mi a pannoniai ország összes főemberei a Szent hegyen gyülést tartottunk s módját kerestük, hogy mikép akadályoztassanak meg a gonosz emberek törekvései« — igy kezdődik a pannonhalmi országgyülés határozatainak bevezetése. Eme törvényeket itt nem részletezzük, csak általános jellemzésül említjük fel, hogy szigoruan büntették a gonosztevőket, a rendbontókat s a szigoru és igazságos büntetés nemcsak az egyszerü embereket, sujtotta ha bünteny követtek el, hanem az ország legmagasabb tisztviselőit is büntette, ha hivatalukban igazságtalanok és álnokok voltak. Az erélyes és igazságos király őrködött a törvények felett s szeme meglátta a bünt mindenütt

és nem engedte, hogy tévutra vezessék s a törvényeket kijátszák.

Rövid idő alatt helyre is állott az országban a rend, igazságosan folyt a kormányzás, biztosságban volt az emberek élete és vagyona, a nép jóléte folyton emelkedett. »Egész Magyarország oly rendben és gyarapodásban virágzott, hogy szent István király idejétől fogva törvényben, szabadságban, vagyonosságban soha oly jelesen nem ragyogott.«

II.

László király szeretetteljes bánásmódja, a fehérvári csodás események látása, melyek mindenkire nagy hatásuak voltak, Salamon lelkét nem indították meg. Szivében az önzés és gyülölet még mindig megmaradt s csak alkalmat keresett, hogy kitörjön. Először Németországba futott s midőn látta, hogy onnét fegyveres segítséget nem kap, a haza ellenségeihez, a pogány bessenyőkhöz vagy kunokhoz ment, kik egyszer már betörtek az országba. Salamon megtagadva királyi származását, hazaszeretetét, becsületét a pogány be-

senyő vezért *Kötesket* rábeszélte, hogy támadja meg Magyarországot s azt igérte, hogy az ország keleti részét, Erdélyt átadja neki, leányát pedig nőül veszi. Kötesk elfogadta Salamon ajánlatát s 1085. ugyanazon az uton, melyen tizenhat évvel azelőtt, a vad, száguldozó csapatok ujra bejöttek Magyarországba s a Szamos és a Tisza mindkét partján levő vidéket egész Borsodig s a Nyirség alsó részéig kirabolták és feldulták.

László ellenök sietett s apróbb csatázások után a Nyirség északi részén nagy ütközetet vivott velök s a rablók »összetörének szine előtt« és »mint a faggyu a tüz ellenében ugy elolvadának ő előtte és nagy diadalmat vőn rajtok.« Salamon király és Kötesk futva menekültek ki az országból. Nagy hadi zsákmány jutott szent László birtokába s a kegyes király ebből »sok ajándékokat osztogata az egyházaknak« és hálából »rakata egy szentegyházat ur Istennek tisztességére.«

Ekkor alapította a nagyváradi püspökséget is, hol korábban már szép templom és prépostság állott szintén az ő kegyes bőkezüségéből.

A néprege utóbb számos csodálatos eseményt kapcsolt szent László emè győzelméhez is, bizonyságul arra, hogy későbbi időkben, a következő századokban is mily szivesen foglalkozott népünk képzelme a nagy és szent király emlékével, kit már életében csak *kegyes királynak* neveztek. Az ő nevével hozta összeköttetésbe a hegyekben fakadó forrásokat, melyeket a néphit szerint az ő könyörgésére fakasztott Isten, hogy seregei szomjukat olthassák, a sziklák mélyedésein az ő lovának patkónyomait vélte feltalálni s róla nevezte el azon helyeket, melyekre a szent király életéből csak némi homályos hagyomány vonatkoztatható volt.

Abaujmegyében, Jászó-Debrődön él az egyik ilyen néprege. A falu határában egy bő vizü forrás van, melyet a nép szent László kutjának nevez. A rege azt beszéli, hogy midőn László seregével ott járt s a szomjuságtól elcsigázott katonái kinjukban feljajdultak, a szent király imádkozott magában s lova patkójának helyéből azonnal viz fakadt föl. S még több ilyféle regét kapcsolt a néphagyomány szent László emlékéhez, an-

nak jeléül, hogy a nagy királyra mindenkor szivesen gondolt.

Salamon királynak szintén regés sorsát említjük itt még fel. Midőn az országból menekülni kényszerült, a bujdosó király mindinkább mélyebben sülyedt erkölcsileg. Rabló besenyő csapatokhoz csatlakozott s azokkal Görögországba ment. A görögök azonban elüzték a rablókat s a ki nem menekülhetett el, azt megölték. Salamon is az elveszettek között volt. Az egyik régi hagyomány azonban máskép adja elő a dolgot. E hagyomány szerint Salamon a menekülők között volt s midőn társaival egy nagy erdőhöz érkezett, a hányt-vetett életü király lelkében itt szent elhatározás fogamzott meg. Társainak azt mondá, hogy pihentessék kissé lovaikat, ő mindjárt vissza jön s letéve pajzsát eltünt az erdőben, hogy soha többé vissza ne térjen. A kegyes hagyomány azt tartja róla, hogy remetévé lett s egész életét zarándoklásban, böjtölésben, imádkozásban töltötte el. »Érezve a legirgalmasabban fenyegető Isten kezét, elkövetett tetteinek emlékére feljajdulva, vétkeit szive törődésével és vezekléssel megbáná.«

Isztria félszigetén Pola város közelében egy vadon erdőben remetéskedett. Mint remete még egyszer eljött Magyarországba, látni akarta egykori hazáját mielőtt az örökös hazába költöznék, látni akarta szent Lászlót, kit egykor gyülölt. Utközben senki által fel nem ismerve zarándok ruhában érkezett Székesfehérvárra Nagyboldogasszony ünnepére s ott a templomajtóban a koldusok között foglalt helyet. A mise végeztével a kegyes László király a templomból kijövet szokása szerint maga osztogatta az alamizsnát az egybegyült szegényeknek. Midőn Salámonhoz ért egy forró könnycseppet érzett a király kezén, figyelmesebben nézett a koldusra s felismerte benne rokonát Salamont, ez azonban a nagy néptömegben hirtelen eltünt. Hasztalanul kerestette őt azután a kegyes király, többé nem lehetett megtalálni.

Salamon polai magányában fejezte be vezeklő életét és szent hirében halt meg. Az egykor koronát viselt szent életü remetének emléknapját a polai egyház emlékezetet tulhaladó régi időtől fogva október hó 29-én tartja meg.

A besenyők legyőzetése és az ország

békéjének helyreállítása után a kegyes László király, mint a római katholikus egyház hű fia és igazi buzgó katholikus, nemcsak alattvalóinak adott minden tettében istenes szent példát, hanem hitéhez való ragaszkodását a külföld előtt is megmutatta. IV. Henrik császár büneiben megátalkodva VII. Gergely pápa ellen fegyveres néppel indult Romába s az aggastyán pápa csak nagy nehezen tudott előle menekülni. A szentéletü pápa számkivetésben halt meg 1085. Felváltotta őt szent Péter székén III. Viktor pápa, kit a császár szintén üldözött s nem is akarta őt pápának elismerni. Németországnak jobb érzésü emberei 1087. Speierben gyülést tartottak s László királyunk ide követeket küldött s a pápával is tudatta, hogy ő az anyaszentegyházhoz hű marad s az egyház fejének védelmére huszezer magyar lovast ajánl fel. Ily módon mutatta ki a mi szent királyunk, hogy az egyház védelméért, ha kell, kész fegyvert is fogni,

Németország jobb érzésü vallásos lakósai bámulattal voltak eltelve Magyarország szent és dicső királya iránt, kinek jámborsága, vitézi hirneve, kormányzói

bölcsesége, páratlan igazságszeretete, fogyhatatlan kegyessége alattvalóinak örömét és boldogságát képezte. Méltán felmerülhetett a németeknél is az óhajtás romlott császáruk IV. Henrik helyett ily nagy és nemeslelkü uralkodót látni a trónon s talán innét származott ama hagyomány is, melyet némely későbbi magyar krónikákban találunk, hogy Lászlót a német fejedelmek felkérték a császári korona elfogadására, de ő azt szerényen elutasította, »mert csak magyar akart lenni«, csak hazájának akart minden erejével szolgálni.

László király magánéletében is épen ugy mint nyilvános tetteiben szent és buzgó kereszténynek mutatta magát. Amily hive volt a római kath. hitnek a magánéletben, épen oly bátor hive volt a nyilvános életben is és aminőnek külsőleg mutatta magát, ugyanolyan volt bensőleg is. Miként fiatal korában nem vágyódott szive a földi kincsek után: épen ugy nem ragaszkodott azokhoz a királyi trónon sem. Szent László legendája kiválóan magasztalja az ő bőkezü adakozásait, »mert valamennyi egyház és kolostor gazdagodott az ő alamizsnái-

val«, kifogyhatatlan volt a szegények iránt való jótékonysága, kiknek személyesen osztogatta az alamizsnát, »mert nagy és bőkezü vala, dicsőséges neve szerint.«

Az ország gondjaitól üres óráiban legkedvesebb foglalkozása volt az imádság. Királyi fény és gazdagság volt előtte s ő a kényelem és a gazdagság használata helyett önmagát sanyargatta. »A bőjtöt és imádkozást szüntelen gyakorolja vala. Népe büneit siratja és szive oltárán magát Istennek élő áldozatul felajánlja vala.« Szabad idejében sokat van a templomban, sőt még akkor is, »hogy ha az éjjeli virrasztások és hosszasabb imádkozások miatt el talált fáradni, nem keres vala kényelmes ágyat, hanem az egyházak tornáczaiban pihen vala egy keveset«. A szentéletü királyt Isten már életében csodákkal tüntette ki. Igy midőn »egy éjtszaka szokása szerint a váradi monostorba mene, hogy imádkozzék s történt, hogy amint sokáig elmélyedt az imádkozásba, komornyikja, ki künn várakozik vala rá, elunván a hosszas várakozást, fölkele és betekinte és látá, hogy ura megdicsőült testével

csudálatosan a levegőbe emelkedett; a szent férfiut, bár még e testben él vala, a test sulya nem nyomta le, hanem érdemeinek felsősége a mennyei polgárok társaságába emeli vala.«

A kegyes szivü és nagytekintélyü királyt bizalommal keresték fel ügyes-bajos dolgaikban nemcsak saját alattvalói, hanem még a külföldi fejedelmek is. II. Boleszló lengyel fejedelem kénytelen volt Lengyelországból menekülni. László király nagy szivességgel fogadta földönfutóvá lett rokonát s nemcsak vele éreztette kegyességét, hanem fiával is, mert midőn Boleszló meghalt, árván maradt kiskoru gyermekét, Miczislavot, László atyai gondossággal és szeretettel neveltette s a gyermekből csakugyan oly kitünő erkölcsü ifju lett, hogy ritkitotta párját. Hasonló kegyességet mutatott a szent király minden rendü és rangu ember iránt, ki nehéz körülményeiben hozzá fordult.

III.

A Salamon által utolsó izben okozott háboru után öt esztendeig nyugalom volt az országban s a béke áldásos idejében

a szent király bölcs kormányzása alatt jólétben és jó erkölcsökben növekedett az ország. Az 1091. évben ismét fegyverre szólitotta a kegyes kírály hű nemzetét. E háboru nemcsak muló dicsőséget, hanem még manap is létező eredményt hozott a hazára. Ebben a háboruban szerezte meg László király a nemzet számára *Horvátországot*, mely sok viszontagság után is egész mai napig kiegészitő része a magyar királyságnak. Horvátországban, mely ebben az időben még az Unna és Száva folyón is tulterjedett, s a mai Bosnyákország egy részét is magában foglalta, szent László sógora Zvoinimir, volt a király, ki ott egy évvel előbb kezdett uralkodni, mint László Magyarországon, azonban már az 1087. évben meghalt. Halála után, mivel fia nem volt, minden rend felbomlott az országban. Hatalmaskodó horvát főurak versenyeztek a trónért s emiatt polgárháboru ütött ki, mely alatt rablás, pusztitás, öldöklés mindennapivá lőnek a tartományban. Zvoinimir özvegye Ilona királyné, kit ellenségei sanyargattak, testvéréhez, László királyhoz fordult segitségért, kit különben többen a hor-

vát urak közül is felszólítottak, hogy vessen véget a horvátországi zavargásoknak és foglalja el az országot. László hajlott a felhivásra, nagy sereget gyüjtött s az 1091. év tavaszán Horvátországba indult.

Midőn szent László királyunk Horvátországba vonult, a zavargó horvátok egyik része megkisérlette az ellenállást, azonban László egymásután bevette váraikat s bátor magyar lovasseregével szétverte az ellenszegülőket. Miután az elfoglalt országban a rendet helyreállitotta, azt a magyar korona országaihoz kapcsolta s kormányzójává unokaöcscsét Álmost, Gézának fiát, nevezte ki.

Uj alattvalóinak lelki üdvéről is gondoskodott a szent király, midőn *Zágrábban* fényes templomot épittetett és püspökséget alapított az első magyar királynak, szent Istvánnak tiszteletére. Ezen egyház első püspökévé udvari káplánjai egyikét, a cseh származásu *Duh* nevü papot tette, ki a horvátokat anyanyelvükön tudta tanítani.

Mialatt László királyunk győzelmes hadseregével a dalmátországi hegyekig lement dél felé, azalatt Magyarországot

kelet felől ismét veszélyes ellenség támadta meg. A Fekete tenger partján lakott akkor a harczias kun nép, mely még csak sátorok alatt tanyázott és leginkább a szomszéd népek kirablásából élt. Vakmerők, szilaj természetüek voltak a kunok s olyan ügyesek és bátrak valának, hogy röptében lenyilazták a madarat, a legnagyobb folyókat átusztatták bőrtömlőkön s gyors lovaikon száguldozva mint a villám jöttek és eltüntek.

Mig a király távol volt, azalatt a kunok ezrekre menő csoportokban bejöttek a *törcsvári* hegyszoroson Erdélybe s nehány nap mulva már már a Maros és Aranyos folyók mentében, messze terjedő vidéken felégetett, rombadölt falvak jelzik utjokat s az elpusztult és kirabolt helyekről rabszijra füzött lakósok nagy számát viszik magukkal további kalandozásaikra. A rabló csapatok a *Királyhágónál* átjönnek a Tiszántulra s rohanó vizárként elözönlik az alföld rónáját, melynek gazdag legelőin nagy nyájakat, vagyonos lakósainál kincseket találnak. Hevesmegyében átkeltek a Tiszán is és sehol ellenállásra nem akad-

tak, mert a megrémült lakósok közül a ki csak tehette menekült a rablók elől. A Tisza és a Duna között három csoportra oszolva dél felé mentek, hogy az országból kivonuljanak. Soha még ellenség addig annyi zsákmányt nem rabolt Magyarországból mint a kunok ez alkalommal s temérdek volt az elfogott magyar, kiket magukkal hajtottak. E megkinzott és elcsigázott foglyok sirva beszélték egymásnak, hogy melyik városból és faluból valók és »mély sóhajjal emelték fel szemüket az égre Ahhoz, a ki ott fenn van és ismeri a jövő titkait.«

A gőgös ellenség, mely dicsekedve mondogatá, hogy harczolva jött be és vadászgatva megy ki az országból, mielőtt elérte volna az ország határát, nagy megaláztatást szenvedett. László király még Horvátországban meghallotta e nagy csapást, mely távollétében az országot érte s amennyire csak lehetett a legnagyobb sietséggel folytonosan nyargalva jött seregével, hogy az ellenséget utolérje. Temes megyében el is érte az ellenséget s midőn megtudta, hogy alattvalói közül mindenféle rendü és nemü embereket mily nagy számmal visz fog-

lyul az ellenség, a kegyes király rendkivül felindult s életét kész volt feláldozni, hogy a foglyokat kiszabadítsa. »Itt halok meg veletek ha kell, mondá vitézeinek, de nem nézem, hogy miként viszik a nőket, a gyermekeket rabszolgaságba« — s kezébe ragadta a vörös hadi zászlót, villámsebességgel nyargalt serege élén az ellenségre. A hatalmas erejü, vitéz király erős csapásai alatt rendre hull az ellenség s megriadva menekülni akartak előle, azonban nem menekülhettek meg, mert László király seregével körülfogta a kunokat, »hogy egy urnál több el nem szaladhata közölök.« Elveszett már a kunok közül a fővezér *Kapolcs* és vele sok vitéze. A többiek is körülfogva levén a magyar seregtől, mind fegyver által vesztek volna el, hacsak a kegyes László király meg nem könyörül rajtok. Mikor a kunok már nem védekezhetnek sem el nem menekülhetnek, a király nem engedi, hogy vitézei megöljék őket: »Ne vágjuk ez embereket, mondá a király, fogjuk el őket és hadd éljenek ha megtérnek.« Az elfogott kunokat a király letelepítette az országban s e foglyok eltanulva a

magyar nyelvet és szokásokat, felvették a keresztény vallást s a hazának hasznos polgáraivá lőnek. E letelepített kunok utódainak tartja a hagyomány a jász-kunokat, kik a mai Jász-N.-Kun-Szolnokmegyének a Duna és Tisza között elterülő részén laknak.

A nép regéje ezen hadjáratról is csodás eseményeket jegyzett fel, melyek a szent király nagyszerü alakját, életének szentségét dicsőitik s ragyogó fényárral övezik. Mikor a kunokat üldöző király seregével nagy pusztaságba jutott, hol nem vala mit enniök, a szent király elvált egy kis időre táborától »és imádkozva leborulván, Isten irgalmáért esdekel vala, hogy a ki Izrael fiait manna esővel táplálta vala, ne engedje a keresztény népet éhhalállal elveszni. S midőn fölkelve a könyörgés után visszatért, ime szarvas és bivalycsorda jő vele szembe s vadságát levetkezve vele együtt a sereg közepébe gyülekezék.« Az állatokból annyit fogtak, amennyire csak szükségük volt s mind magasztalták Istent, ki a szent király kérésére ilyen irgalmasságot tett.

Mint egykor Mózes az izraelitákat

csodáról csodára vezérli a pusztában: ugy vezeti a szent király is csodás jelenetekre magyar népét e hadjáratban. A hegyek közé jutva a szomjuságtól eltikkadt serege nem talál ivó vizet s miként Mózes vesszejével vizet fakasztott a sziklából: a szent király is Istenhez fohászkodik s azután kardjával megüti a kőszíklát, melyből egyszerre üde vizsugár szökellik fel s a forrás bőven árasztja tiszta vizét a lankadó harczosok felfrissítésére.

Még azt is beszélte a rege, hogy midőn a futó kunokat a magyar sereg üldözte, a kunok, hogy a magyarokat az üldözéstől visszatartsák, marokszám szórták az elrablott aranyat és ezüstöt s a magyar lovasok leugráltak lovaikról az eldobált kincsek felszedésére. A király hasztalan szólítgatta a pénzvágytól elcsábított harczosokat az ellenség üldözésére, s ezért mikor látta, hogy az ellenség e csellel megmenekül, Istenhez fohászkodik, hogy távoztassa a kincsvágyot harczosai szivéből s ime a csillogó kincsek azonnal átváltoztak értéktelen kavicsokká.

Midőn pedig Torda-Aranyos megyé-

ben seregétől elválva egykor a király Torda környékén egyedül lovagolt gondolatokba mélyedve a hegyek között, csak későn vette észre, hogy nagy sereg kun rabló támad feléje. Menekülni már nem lehetett, a tulnyomó erővel szembeszállni hasztalan lett volna, a király a veszély láttára Isten oltalmába ajánlja magát s egyszerre a nagy hegy közepén kétfelé válik s szédítő örvény meredek sziklafalakkal tátong ott a király és üldözői között. Igy beszéli el a rege annak a nagy hegyhasadéknak eredetét, mely Erdélyben tordai hasadék neve alatt ismeretes.

Ily mondákat füzött utóbb a kegyes királyért lelkesülő egyszerü nép regélő szava ezen háboruhoz, melyből még azon évben, alig egy hónap mulva, ujabb háboru keletkezett. A Temes folyó környékén történt ütközetből, mint mondottuk, egyetlen ur menekülhetett csak el a kunok közül, akit *Ecsembő* néven említenek történeti adataink. Az elmenekült kun elbeszélte a mai Oláhországban tanyázó kunoknak a rájuk nézve szerencsétlenül folyt ütközetet. A felingerült kunok boszut esküdnek László királyunk

ellen. Néhány nap mulva követet küldenek a királyhoz s a követ kevély hangon fenyegetve kivánja Lászlótól, hogy bocsássa haza az elfogott kunokat, különben ismét eljönnek Magyarországra. László király mosolyogva nyugodtan hallgatja a követ fenyegetőzését s a kérelmet megtagadja.

Nomád népnek, mely rablásból él és fegyverét mindig magával hordja, hosszas előkészület nem igen kell a háborura. Mikor a követ visszatért a boszus kunok felkészülődve Magyarország ellen indultak. Ámde a bölcs László király megelőzte őket, mert mielőtt beértek volna Magyarországba, ő seregével *Orsovánál* átkelt az ország határán s augusztus havában egyik napon kora hajnalban közel a Dunához találta őket. Azonnal rajtuk ütött seregével; a király maga folyton a kun vezért *Ákost* kereste s midőn rátalált, mindjárt az első összecsapásnál keresztül szurta őt. A kun sereg nagy vereséget szenvedett, mert »összetörte az Ur a kunokat a magyarok szine előtt. S ez volt a kunoknak szent László király idejében utolsó bejövetelök Magyarországba.«

Hálaadásul eme kettős győzelemért a király még abban az évben nagy apátságot alapított Somogyvárott a »Szentháromság, szent Péter és Pál és szent Egyed hitvaló« tiszteletére. Ezen apátsági kolostor szerzetesei francziák voltak, kiket a király a francziaországi saint-gillesi kolostorból telepített le Magyarországba. Ezen tudós és müvelt franczia szerzetesek letelepülése az országban nagy befolyásu volt a nyugoti műveltség elterjesztésére, mert még azután is sokáig Francziaországból kerültek oda a szerzetesek.

A következő év elején László király rövid ideig tartó hadjáratot vezetett az oroszok megfenyítésére, kik a kunok szövetségesei voltak s az ő biztatásukra jöttek azok Magyarország ellen. Oroszország ekkor még nem volt egységes ország, hanem több kisebb apró fejedelemségre oszlott. Magyarországgal határosak voltak Volodár és Vaszilko fejedelmek tartományai, melyek a mai Galicziában, Bukovinában terültek el. Midőn László király seregével átment az ország határán, az oroszok nem tudtak ellenállani a hatalmas királynak, azért ke-

gyelmet kértek s a kegyes király megelégedvén a fenyítéssel hamar megkegyelmezett nekik s visszatért az országba.

Mig László Oroszországban járt — ugy tartja a néphagyomány — nagy csapással látogatta meg Isten Magyarországot. Több helyen nagy földrengések voltak, majd kitört a pusztító ragályos betegség, a pestis, és százankint hullott a nép. Mikor László király visszatér, látja a nagy nyomort, a nép rendkivüli félelmét. A szent király Istenbe vetett erős bizalommal s alázatos lélekkel irgalomért esdekel népe számára. A hálás nép regéje ugy beszéli, hogy László király imádságára Isten csodálatosan segített a népen. Miként Mózes a rézkigyót állította fel a pusztában s a ki arra rátekintett, egyszerre meggyógyult: László király is csodálatos módon szerzett népe számára gyógyító orvosságot. Kilövi nyilát s az ellőtt nyil a levegőben egyet kanyarodva hirtelen leesik s egy kis füvet jár keresztül és e fü gyógyító erővel birt. A ragályos betegségben sinlődőket olyan füvel érintették s azok egyszerre meggyógyultak. E füvet a há-

ladatos nép ma is Szent László füvének nevezi és e regével hozza kapcsolatba.

IV.

A buzgóságában fáradhatatlan királynak mindennemü foglalkozásai között a legfőbb gondja mindig Isten dicsőségének előmozdítása volt. Békében, háboruban nem földi élvek és muló dicsőség után vágyódik, hanem szivének minden érzelme, elméjének minden gondolata Istenéhez emelkedik. Önnön lelkének üdvössége és alattvalói boldogítása volt czélja, de nem csupán földi békét és jólétet óhajtott szerezni szeretett népe számára, hanem nagy gondja volt arra is, hogy lelkük üdve a földiek miatt kárt ne valljon.

Nemcsak névleg volt szent István királynak apostoli utódja, de tetteiben is apostoli lelkületet tanusított. Szive mélyéből ragaszkodott Krisztus egyházához s királyi gondjai között a legelső helyen állott, hogy az apostoli katholikus hitet sérthetetlenül megóvja minden külső és belső támadás ellen s a vallásosságot, az istenitiszteletet minél jobban előmozdítsa. Nemcsak szivében,

hanem tetteiben is, nemcsak magánéletében, hanem kormányzói működésében is egyformán igazi buzgóságot, hitéért való lángoló lelkesedést mutatott.

László király hitbuzgóságának, apostoli lelkületének egyik legszebb emléke az 1192. évben *Szabolcsban* megtartott országos zsinat és ugyanakkor tartott országgyülés, melyek egymást működésükben támogatták s közös eredményük ama bölcs törvényekben nyilvánult, melyek felvirágoztatták a hitéletet s boldoggá tették a hazát. A szabolcsi zsinat királyi zsinat volt, melyet azért nevezünk igy, mivel ugyanazon helyen egyszerre országgyülést is tartottak s az egyházi törvényeket az állam, hogy azoknak nagyobb erőt kölcsönözzön saját törvényei közé felvette s azok megtartását polgári büntetésekkel is biztosította.

E zsinat azon czélból jött össze, hogy az egyházi fegyelmet minél inkább javítsa, az isteni tisztelet rendjét, az egyház külső és belső életét szabályozza s a keresztény vallásnak oltalmazását törvényben biztosítsa. A szabolcsi zsinat határozatainak bevezetését törvénykönyvünkben a következő szavakkal talál-

juk : »Teremtőnknek és Megváltó Urunknak Jézus Krisztusnak uralma alatt, az Ő megtestesülésének ezer kilenczvenkettedik évében május 21-én Szabolcs városában szent zsinat tartatott Lászlónak, a magyarok legkeresztényebb királyának elnöklete alatt, országa összes püspökeivel és apátjaival, nemkülönben az összes főrendekkel az egész papság és nép jelenlétében. Mely szent zsinatban kánonszerüleg és dicséretesen a következő végzések hozattak.«

Ezen végzések közül nevezetesek azok melyek megkövetelék, hogy a papok tanult és erkölcsös emberek legyenek. A keresztény vallás megerősítésére nézve számos törvényt találunk a szabolcsi zsinat eredményekép. Mivel voltak az országban ekkor még némely félreeső helyeken olyanok, kik titokban még a régi pogánysághoz ragaszkodtak, azért a törvény elrendeli, hogy ha valakiről kitudódik, hogy forrásoknál, ligetekben pogány módra áldozatot mutat be, akkor büntetésből az olyannak marháját veszik el[1]). Nagy gondot fordított a zsinat a

[1]) c. 77

vasárnapok és ünnepek megülésére, azért elmondja, hogy a vasárnapokon kivül miféle ünnepeket kell megtartani Magyarországon. Az ünnepek abban az időben sokkal számosabbak voltak mint jelenleg; igy a többi között megünnepelték akkor szent János evangelistának, az apró szenteknek, szent György vértanunak, Fülöp és Jakab apostoloknak, keresztelő szent Jánosnak, szent Lőrincz vértanunak, szent Máténak, szent Gellértnek, szent Mihálynak, szent Imrének, szent Mártonnak, szent Andrásnak és még más szenteknek emléknapjait, mely napok jelenleg már nem ünnepek[1]). E napokon épen ugy mint a vasárnapokon mindenkinek meg kellett jelennie büntetés terhe alatt a szentmisére. Ha a falu távol esett a templomtól s rosz idő vagy ut miatt nem mehetett el a nép a templomba, akkor egy embert küldöttek el, a ki a község nevében három kenyeret és egy gyertyát ajánlott fel.[2]) A ki vasárnapon vadászott, annak elvették kutyáját, lovát, s azután ökörrel kellett azt kiváltani.[3]) Hasonlókép bün-

[1]) c. 38. — [2]) c. 11. — [3]) c. 12.

hődött, a ki vasárnap a misét elhanyagolva vásárra utazott. A kereskedő, ha vásáros bódéját vasárnap állította fel, tartozott azt lebontani.[1]) Gondoskodott a szent király arról is, hogy az akkor már nagyon elszaporodott zsidóság ne botránkoztathassa meg a keresztény népet, melynek országában lakik, azért a szabolcsi zsinat és gyülés rendelkezései között találjuk azon törvényt is, hogy a zsidó, ha vasárnap vagy valamely más ünnepen dolgozik, büntetésül dolgozó szerszámát veszítse el.[2])

A keresztény vallás tisztaságának fentartására s a jövevény zsidók és izmaeliták ellen való megoltalmazására az apostoli lelkületü szent király törvényhozása nagy figyelmet fordított. Az egyház mindig oltalom alá vette a zsidóságot, s nem akarta, hogy erőszakkal megkereszteljék vagy agyonverjék őket, de viszont azt sem engedte meg, hogy a keresztény országokban a keresztények fölé emelkedjenek s fölöttük hatalmaskodjanak. A pártfogásért ritkán fizetett hálával a zsidóság, hanem rendszerint

[1]) c. 15. 16. — [2]) c. 26.

ádáz gyülölettel. Tiltja a törvény a zsidók és keresztények között a házasságot, továbbá, hogy a zsidók keresztény rabszolgákat ne tartsanak.[1]) E törvényre különösen azon okból volt nagy szükség, mivel ez időben a zsidóság nagy mértékben foglalkozott rabszolgakereskedéssel s ez egyik legjövedelmezőbb üzlete volt. Az egyház mindenütt küzdött a lealacsonyító rabszolgaság ellen, még inkább kellett küzdenie az ellen, hogy a zsidó keresztény rabszolgát tartson, mivel ez nemcsak lealacsonyító volt a keresztényre nézve, hanem még hitének veszedelmével is járt. Az izmaelitákra vonatkozólag elrendelte a törvény,[2]) hogy a kik a keresztény vallásra áttértek s titokban mégis a pogánysághoz ragaszkodnak, kénytelenek legyenek lakóhelyüket elhagyni, nehogy példájukkal másokat is megrontsanak.

Gondoskodás alá vette a törvény a templomokat, hogy azok az istenitisztelet méltóságának megfelelően mindig jó karban legyenek.[3]) Őrködött az egyházi vagyon sérthetetlen fenmaradása fölött

[1]) c. 10. — [2]) c. 9. — [3]) c. 8.

s az egyházaknak járó kötelezettségek teljesítését több rendelkezéssel szorgalmazta.[1]) Az egyház parancsai iránt való tiszteletet látjuk nyilvánulni ama törvényben, mely a böjtök megtartását szigoruan kötelezővé teszi.[2])

Hosszasabban is időztünk eme törvények részletezésénél, de mint a szent király uralkodásának tiszteletreméltó emlékeit nem akartuk hallgatással mellőzni, sem pedig azok fölött egyszerü felemlítéssel elsiklani.

A szabolcsi zsinatnak rendkivüli jó hatása volt az országban a vallásos élet emelésére. László király miként hősiességével és győzelmes háboruival tiszteletet és dicsőséget szerzett a hazának a külföld előtt: ugy bölcs törvényeivel s különösen a szabolcsi zsinat végzéseivel a nyugalmat, a jó rendet s az isteni félelmet általánossá tette és a jó erkölcsöket felvirágoztatta.

László király mivel »napjai kivánsága szerint folytak és látta maga körül Isten szeretetének bizonyságait«, hálaadásul most komolyabban kezdett gondolkozni

[1]) c. 30. 33. 39. — [2]) c. 31.

azon tervnek megvalósításáról, mely vallásos lelkületében már régóta élt, hogy a Szentföldre zarándokoljon és meglátogassa a helyeket, melyeket Krisztus földi életével megszentelt. A Szentföldre való zarándoklások már ős idők óta nagyon gyakoriak voltak a keresztények között. Mióta Magyarország a keresztény vallásra tért, gyakran láttak itt is Európa nyugoti országaiból jövő zarándokokat, kik az Üdvözítő sirjának meglátogatására indultak. Ily zarándokokat gyakran volt alkalma látni a kegyes királynak is, ki őket bőkezüen látta el alamizsnával. E korban már Európaszerte a Szentföld felé fordult az érdeklődés, sokan meglátogatták azt és annak a helyzete mindenfelé beszélgetés tárgya volt. Előjelei voltak már a később megindult nagyszerü vallásos hadi vállalatoknak, a keresztes hadmeneteknek. Ekkor még nem öltött határozott alakot a keresztes hadjáratok eszméje s László király is nem harczolni, hanem ájtatoskodni akart Krisztus sirjánál. A kegyes király azonban kénytelen volt e tervet egy időre még a körülmények miatt elhalasztani.

Az események 1094. László királyt Lengyelországba szólították. Wladiszlav lengyel király ellen lázadás ütött ki egyik főemberének kegyetlenkedései miatt. Wladiszlav nem tudta elfojtani a lázadást és szent Lászlót hivta segítségül. Ez meg is jelent Lengyelországban, hogy a zavargásokat megszüntesse és a békét helyreállítsa. Kényszerült e czélból Krakkó várát ostrom alá venni. A vár ostroma hosszabb időt vett igénybe. A legenda a következő elmés hadi fogást jegyzi fel a magyarok részéről. Benn a városban, de egyszersmind kivül a táborban is az élelmi szerek már fogyatékán voltak. Ekkor László király megparancsolta embereinek, hogy éjnek idején nagy halom földet hordjanak össze a város falai mellett s az egész halmot hintsék be liszttel. Mikor reggel a krakkóiak látták a halmot, azt vélték, hogy az egész mind liszt és azt mondák: »Mi nem tarthatjuk magunkat, miglen megeszik e nagy halom lisztet.« Jobbnak látták azért a megijedt lengyelek egymás között kibékülni. És igy László király »tul jára a krakkoiak eszén.«

László visszajövet Csehországon ke-

resztül jött haza. Visszatérése után ismét a szentföldi zarándokut terve foglalkoztatta a szent királyt. Európa nyugoti országaiban már mindenfelé a Szentföld ügyeivel foglalkoznak; *amiensi Péter*, a szentéletü remete, már prédikálva járja be Francziaország falvait, lelkesedés szállja meg a sziveket, gyorsan terjed a vágy, hogy a Szentföldet meg kell szabadítani a pogányoktól, csak a módot nem állapították még meg, hogy miként történjék az; az eszmék forrongtak, a gyulékony anyag egyre halmozódott, csak a szikrát kellett már belevetni, hogy lángra lobbanjon. S ennek ideje is már közelgett.

Az eszmék hullámverődése Magyarországba is elhatott. Ámde miként a hullámok is egy központból kiindulva minél messzebbre mennek, annál alacsonyabbakká válnak: akként hazánk is távolabb esvén a nyugoton már mind határozottabb alakban jelentkező keresztes hadak eszméjétől, ezzel még nálunk nem igen foglalkoztak. S László királyunknak tervezett utja is nem hadjárat, hanem ájtatos zarándoklás akart lenni.

Miután László király az országban

mindent jó rendbe hozott, megtette a szükséges előkészületeket, hogy a Szentföldre induljon. Az 1095. márczius havában husvét ünnepén elbucsuzott a magyar uraktól a *bodrogi* várban. Épen azon időtájt tartották Felső-Olaszországban *Piacenzában II. Orbán* pápa alatt a zsinatot, a mely a Szentföld megszabadításáról tanácskozott. Vajjon történt-e itt tanácskozás a határozott alakot még nem is öltött keresztes hadmenet leendő fővezéréről — adatok hiányában nem lehet állítani. Lehet talán, hogy egyesek gondoltak a vitézségéről, jámborságáról egész Európában hires magyar királyra, szent Lászlóra s talán tervben őt szemelték ki fővezérül — és innét származhatott azon állítás, melyet a régi magyar történetirók egy részénél találunk, mintha Lászlót már fel is kérték volna a hadjárat vezetésére.

Szent László király mikor Bodrogban elbucsuzott hiveitől, indulni akart a Szentföldre, ámde egy közbejött körülmény ujra megakadályozta őt. Sógorának Otto morva herczegnek gyermekei fordultak Lászlóhoz segítségért II. Bretiszlav cseh király ellen, ki örökösödési

joguktól akarta őket megfosztani. László király megemlékezett Otto sógorának egykoron vele tett szivességéről, pártfogás alá vette Otto gyermekeit s személyesen készült segítségükre indulni. Csapatokat küldött Csehország felé s maga is serege után ment. Komoly háborura nem került a dolog, Bretiszlav elismerte Otto gyermekeinek örökösödési jogát s miután ily módon László király »a békét tisztességgel helyreállítá« haza felé indult.

Mikor hazajövet julius havában az ország határaihoz érkezett, hirtelen veszélyes betegség lepte meg a királyt s »testi erejében teljességgel hanyatlani kezde.« A király felismerte baját, a szentföldi zarándokut helyett nemsokára az örökkévalóság utjára kellett indulnia, pedig a szentföldi hadjárat terve alig néhány hét mulva a *clermonti* zsinaton már véglegesen el lőn határozva. Ha László király megérhette volna, aligha csak egyszerü zarándokként látogatta volna meg Krisztus sirját, az ő vallásos buzgalma, lelkesedése és hősiessége valószinüleg egy fényes lapot irt volna a magyar haza és a kereszténység törté-

netébe. A Gondviselés máskép rendelte!

Szent László király sulyos beteg volt s érezte halálát közeledni. Magához hivatta az ország nagyjait, szép bucsuzó szavakat intézett hozzájuk, lelkükre kötötte, hogy »az anyaszentegyházat tisztelnék; árváknak, szegényeknek gondjokat viselnék; mindenben igazságot követnének; a mennybeli üdvözítő Krisztus Jézustól el ne szakadnának holtig.« Kijelentette környezete előtt, hogy teste a felbomláshoz közel van és szent gyónás után »az Ur testét, kiben hiven hitt, kit teljes lelkéből szeretett és a kit teljes erőből keresett, magához vevén, az Urhoz boldogan elköltözött«, az 1095. évi julius hó 29-én.

Árvaságra jutott a nemzet, a magyar haza elvesztette legerősebb védőjét, a szegények elvesztették atyjukat; megszünt dobogni a sziv, mely szeretettel ölelte keblére népét, elnémult az ajk, melyből bölcseség áradott ki s mely törvényt és igazságot hirdetett mindenkinek, lehanyatlott a kéz, mely a csatákban győzelmesen forgatta a fegyvert, a szükölködőknek bőven osztá alamizs-

náit, legszivesebben pedig imára kulcsolódott. Ő a keresztény magyarnak eszményképe, kortársai között a legnagyobb, példakép a koronások előtt, dicsősége korának és az utónemzedéknek.

Érezte nemzete, hogy mit vesztett el ő benne és »sirt előtte az egész magyarság, papság ugy mint a nép, szegény és gazdag egyaránt. Ifjak és szüzek gyászruhákba öltözködve három egész esztendőn át tánczra nem keltek s mindenféle zeneszerszámaik a gyász ideje alatt hallgattak.« Siratták mindenfelé a kegyes királyt, »a ki alatt még a föld is többet termett, mint máskor« és »a kihez fogható király még nem volt Magyarországon,« mivel »ennek idejében Magyarország sokkal gazdagabb levén mint annak előtte . . . . . csaknem mingen országot felülmula gazdagságban, becsületben és dicsőségben.«

LÁSZLÓ KIRÁLY SIRJA ÉS SZENTTÉ AVATTATÁSA.

Nagyvárad volt szent László királynak kedvelt városa. Sokat tartózkodott ott életében, a váradi fényes templom az ő vallásos lelkületét hirdette, a püspökséget is ő alapította s még életében elrendelte, hogy hamvait a székesegyház sirboltjában helyezzék majd örök nyugalomra.

A történeti hagyomány ugy tartja, hogy szent László Nyitrán hunyt el s gyászoló hivei megemlékezvén a szent királynak — ugy látszik többször is kifejezett — óhajtásáról, megindultak a király holttestével Nagyvárad felé. Forró nyári napok voltak akkor s e miatt — a legenda elbeszélése szerint — sokan attól tartottak, hogy a hosszu utazás alatt a szent király teste felbomlásnak indul s tanácsot tartván elhatározták, hogy nem Nagyváradra, hanem a kö-

zelebb eső Székesfehérvárra viszik, hol első szent királyunk hamvai nyugodtak. Ámde a szent királyt, a kit már életében is csodákkal tüntetett ki Isten, csodás esemény kisérte utolsó utjában is, hogy végakarata beteljesedjék. Mikor a gyászoló kiséret, most már azzal a szándékkal, hogy Székesfehérvárra mennek, este egyik helyen megszállott s a szomoruságtól és fáradtságtól mindnyájan elszunnyadtak, akkor történt a nagy csoda, hogy a kocsi, melyen a szent király holtteste volt, minden igavonó barom nélkül, egyedül magától, egyenesen Nagyvárad felé indult. Mikor felébredtek rendkivül nagy volt az ijedtség, hogy a kocsit s a szent király holttestét nem találták. Ide s tova futkostak keresni a halottas kocsit; végre megtalálták s annál nagyobb volt bámulatuk, mikor látták, hogy a kocsi magától nyargal Nagyvárad felé.

A feltünő nagy csoda, mely a szent király holttestével történt, még inkább fokozta a bámulatot és szeretetet iránta. Óriási nagy néptömeg imádság és zokogás között kisérte László király koporsóját. Hálaimádságot mondtak Isten-

nek a nagy kegyelemért, hogy ily nagy és szent királylyal ajándékozta meg a nemzetet — mert szentnek tartották már akkor — s szomorkodtak mindnyájan, hogy kegyes és jóságos uralkodójukat elvesztették.

A király holttestével megérkezvén Nagyváradra, a székesegyház főoltára előtt a szentélyben megásott sirboltba temették őt. E sirnál indult meg még csak a csodáknak hosszu sora, melyek felülmulták azokat a csodákat is, melyekkel Isten a szent királyt már életében kitüntette. E sir lett a magyar nemzet tiszteletének egyik szent helye, e sirhoz zarándokoltak a hivők ezrei, e sirhoz jöttek bizalommal telve a betegek, e sirhoz vitték az igazság megtudása végett vitás ügyeiket a viszálykodó felek, királyaink közül többen, kik e szent király lábainál óhajtottak örök pihenő helyet, e sirnál lőnek eltemetve.

A nevezetes csodák a szent király sirjánál mindjárt temetésekor elkezdődtek. A legenda szerint, mikor a temetés alkalmával a szentnek koporsóját nagy néptömeg állta körül, valaki a körülállók közül azt mondta, hogy a szent

király testének rothadó szaga van, holott a többiek mind a legkellemesebb illatot érezték. A gonosz beszédü ember meg is bünhődött, mert álla tüstént hátra fordult ugy, hogy visszafordítani nem lehetett. Mikor e szerencsétlent az isteni boszu igy elérte, keservesen jajgatni kezdett, mondván: »vétkeztem az Isten szentje ellen,« s bánkódva a szent sirjára borult. A kegyes király közbenjárására ugyan meggyógyult, azonban a forradás helye állandóan megmaradt ajakán.

A temetés éjelén a sir körül ájtatoskodó népek az angyalok énekét hallották, kik a hitvallók tiszteletére rendelt mise imáit énekelték s mindjárt másnap széltében beszélték azt, a mit az egyház csak később nyilvánított ünnepélyesen, hogy a kegyes királyt Isten a szent hitvallók sorába vette fel. A legenda szerint a kegyes királyt Isten »megajándékozá a hatalommal, hogy minden hozzá folyamodókhoz mennyei segítséggel lehessen. Azért is a vakoknak látást, a siketeknek hallást, a némáknak szólást, a sántáknak járást ada és a védelem szükségeinek eseteiben segítve az elnyomottaknak vigasztalással szolgála.«

Különösen két teljesen vak leány csodálatos meggyógyulását beszéli el részletesen a legenda. Az egyik szegény sorsu leány volt, ki hallván a csodák hirét, melyek Váradon László király sirjánál történnek, bizalommal telve jött oda s imádkozás közben hirtelen visszanyerte szeme világát. A másik egy nemes családból való leány, kit miután szülei az orvosokkal hasztalan gyógyíttattak, a szent király sirjához hoztak. Hosszabb időn át imádkozott ott a szerencsétlen leány, miközben szemei elvesztése miatt keseregve bőségesen hullatá könnyeit. Sirás közben ugy érzé, mintha szemgolyói kihullottak volna s ijedten felsikoltott. A sikoltásra össze futott a nép s mily nagy vala bámulatuk, midőn a leány teljesen ép szemekkel nézett reájuk s hirtelen visszanyert szemevilágával maga is csudálkozva tekintett körül.

A különféle csodálatos gyógyulások oly nagy számuak voltak a szent király sirjánál, hogy a legendairó azokat mint »közönséges és mintegy kézzelfogható« dolgokat resteli leirni, hanem felemlít egy oly csudát, mely alapul szolgált arra, hogy utóbb a peres felek vitás

ügyeiket az igazság megtudása végett a szentnek sirjához hozták.

II. István király idejében egy nemes vitéz szorult helyzetében kénytelen volt értékes családi vagyonát, egy ezüst tálat, elzálogosítani egyik ispánnak. Az ezüst tál a vitéznek drága emléktárgya volt, mert atyjától maradt rá, ki azt szent László királytól kapta egykoron ajándékba. Az ispán hamis ember levén azt állította, hogy az ezüst tálat tőle lopták el s nem akarta a vitéznek visszaadni. A peres ügyben a birák nem igazodtak el, azért István király *Valther* nagyváradi püspökre bizta, hogy tegyen igazságot a felek között. A püspök »a szent király érdemeiről a legbizonyosabban meg levén győződve« azt rendelte, hogy a tálat tegyék le szent László sirjára és az Ur bizonyítsa be, hogy melyiknek van igaza. Ily módon istenitéletre levén bizva a dolog, mikor az ispán vakmerően a sirhoz lépett, hogy az ezüsttálat felemelje, rögtön összeesett, ugy, hogy félholtan vitték el onnét, a nemes vitéz pedig alázattal a sirhoz járulván, felvette a tálat s hálát adott Istennek, ki szent László érdemeiért igazságát kinyilvánította.

Mivel pedig a szent király sirjánál a legenda szerint »vakok, sánták, csonkák és poklosok vigasztaltatának meg a szent királynak érdeme miatt«, azért mindig nagyobb és nagyobb lőn a sirhoz zarándokolók száma s várva várták az időt, mikor az egyház is nyilatkozik és a kegyes királyt ünnepélyesen a szentek sorába iktatja.

Szent László halála után egy század sem telt el egészen, midőn az óhajtva várt esemény, a királynak ünnepélyesen szentté való avattatása megtörtént. *III. Béla* királyunk kérelmére a pápa elküldötte Magyarországba *Gregorius de Chrescentio* bibornokot, hogy vizsgálja meg szent László csodatetteinek hitelességét. A bibornok a vizsgálatot befejezvén, jelentést tett róla Rómába s ennek alapján *III. Coelestin* pápa az 1192. évben László királyt a szent hitvallók sorába iktatta. László király testének felvétele és a szentté nyilvánítás ünnepélyes kihirdetése az 1192. évi junius hó 27. napján történt.

Az ünnepélyre Nagyváradra jöttek Béla király és családja, továbbá az ország főpapjai és főurai a hivők ezreivel.

Elkészült akkorra már a fényes uj oltár is a váradi templomban, mely a nemzet uj szentjének tiszteletét volt hivatva hirdetni. Felnyitották László király sirját, felvették drága ereklyéit s az uj oltárra helyezték és bemutatták az első szentmise áldozatot szent László király tiszteletére. Határtalan öröm és lelkesedés járta át a hon minden lakójának szivét, mert a honfoglaló Árpád nemzedéke, a magyar királyi család, egy század alatt immár a harmadik szentet adta az országnak s a keresztény nemzetek között felmagasztalta a magyar nemzetet. Áldott legyen a Gondviselés intézkedése, áldott legyen első királyi házunk emléke! Szenteket nevelt nekünk a honfoglaló Árpád családja s fényt és dicsőséget árasztott nemzetünkre, melyet a balsors és az idők távolsága sem enyészt el soha . . . . .

Ritka égi tünemény és csodás gyógyulások hirdették László király szentté avatását; »Azon a napon és órában, mikoron ő szentséges voltát megkanonizálták volna, a váradi szent monostornak felette nagy, szép fényes csillag láttaték az égen, az ő szent testének

felette . . . .« és majd két óra hosszáig tisztán tündöklött a csillag, melyet »a népek nagy isteni félelemmel és lelki örömmel néznek vala.« Ugyanakkor a nagymise alatt hoztak be a templomba egy gyermeket, »kinek sem kezei sem lábai nem valának, de néminemü feldagadt csomók valának helyettök,« és a jámbor hivők imádságára »bizván a szent kegyes királynak érdemében« a gyermek hirtelen ép testet nyert. »A nagy csodát látván, nagy hálákat adának érette Istennek és a szent kegyes királynak.« Nemcsak a jelenlevőkkel, hanem a távoliakkal is éreztette Isten szent László király hathatós pártfogását. Egy bélpoklos, ki szent László ünnepére Nagyváradra sietett »érdemei ereje által utközben megtisztula.«

Szent László király hathatós pártfogása folyton megvan nemzete fölött s »valóban boldog nemzet és dicsőséges nép az, melyben ilyen fejedelem támadt vala.«

SZENT LÁSZLÓ TISZTELETE ÉS EMLÉKEI.

I.

A mily népszerü volt szent László életében, oly népszerüvé lőn tisztelete szentté avatása után az egész magyar hazában, sőt Magyarországon kivül a külföldön is. Régi királyaink közül sokan koronáztatásuk után a főpapokkal és az ország nagyjaival Székesfehérvárról Nagyváradra mentek szent László sirjához, hogy a szent király égi pártfogását kiesdekeljék kormányzásukra. Igy tett mindjárt III. Bélának fia *Imre* király, továbbá *IV. Béla*, *V. István*, *IV. László*, *Nagy Lajos*. Elzarándokoltak még szent László sirjához *Robert Károly* és *Zsigmond* királyok, azonkivül két királyné is, *Fennena* III. Endre király neje és *Mária* királyné. Sőt a külföldi uralkodók közül is eljött 1412. *Ulászló* lengyel király, kiről azt találjuk felje-

gyezve, hogy bucsujárása alkalmával Debreczentől Nagyváradig gyalog tette meg az utat. Jöttek a szent király sirjához évről-évre főurak s az egyszerü hivők ezrei.

A tisztelet a szent iránt s a bizalom az ő hathatós pártfogásába mindig nagy, mindig élénk volt, mert minden időben érezték kegyes jóságát, égi gyámolitását. A XVI. században is *Telegdi Miklós* ezeket irja a szentnek pártfogásáról: »Sok csodák lettenek szent László koporsójánál és csak nem régen, a mi időnkben is, emlékezünk róla, hogy némely betegek meggyógyulának koporsójánál.« Nemcsak hazánkban építettek templomokat, állítottak oltárokat szent László tiszteletére, hanem a távol külföldön is; igy a hires bucsujáró helyen *Mária-Czellben*, a lengyelországi *Czenstochauban*, s Németországban *Aachenben* a szent király tisztelete kiváló kegyeletben részesült. Ha veszély fenyegette Magyarországot, a szent király sirjánál imádkoztak segedelemért, a háborukba az ő ereklyéit vitték magukkal őseink és a szent király égi pártfogása vezette a magyar zászlókat annyi dia-

dalra a nehéz időkben. Ebből származott ama néprege, hogy midőn Nagy Lajos Moldvában a tatárok ellen hadakozott, szent László felkelt sirjából s lóra pattanva ott harczolt magyarjai élén s félelmes csatabárdjával, melynek senki ellen nem állhatott, kivivta a magyar számára a diadalt. Igy történt ez többször is — mondja a rege —; s mikor a pogányok ellen ütközetbe mentek őseink, eltünt szent László a váradi templomból s a csata után a lovaglástól átizzadva találták a templom őrei.

A szent király iránt való tiszteletnek és égi pártfogásában való bizalomnak kifejezésére jámbor királyaink közül többen végrendeletileg meghagyták, hogy haláluk után László király lábainál helyezzék őket örök nyugalomra. Nagy Lajos és Zsigmond királyok, továbbá Robert Károly második neje Beatrix, és a sokat szenvedett Mária királyné, Nagy Lajos leánya. Szent László sirja körül temetkeztek Váradnak főpapjai, s az ország jámbor főurai közül számosan. Ezért mondja róla a középkori egyházi ének: »Körülfeküsznek téged császárok, püspökök, királyok és jobbágy urak.«

Szent László király népszerü emléke és tisztelete a művészetnek mindig kedves tárgya volt s különösen remekművekben nyert megörökítést temetkezési helyén Nagyváradon. Már a XIV. században felállították Váradon a vár udvarán Szent László szobrát szent István királynak és szent Imre herczegnek szobraival együtt. S még ugyanazon század végén elkészült szent Lászlónak egy másik nagyszerü emléke is, érczből öntött lovas szobra, mely oly módon jeleníté meg a nagy királyt, miként az a nép képzelmében élt, lóháton, kezében felemelt csatabárdjával. E szoborról, melyet Zsigmond király és neje Mária királynő jelenlétében állítottak fel 1390., elragadtatással szóltak mindazok, kik azt látták. A nép képzeletében és regevilágában, helyet foglal ez érczszobor is, mert — ugy beszélték, — ez érczló szokta vinni a szent királyt csatába, mikor sirjából felkelt, hogy magyarjait győzelemre vezesse. Valahányszor László király sirjából kijött, az érczló megérezte közellétét, megrázkódott s azonnal megelevenült s egy percz alatt elvitte a királyt a csata helyére.

Mindama szép emlékek, melyek Nagyváradon állottak, elpusztultak a XVI-ik században a hitujítás és a török dulás következtében. A hitujítás nemcsak hitbeli megoszlást okozott a hazában, hanem elpusztította az ősök hitbuzgósága által emelt szép emlékeket is. A protestánsok gúny tárgyává tették a katholikus vallás szertartásait, összetörték a hol csak tehették a szobrokat, képeket.

A protestansok eme dulásainak estek áldozatul részben Nagyvárad műemlékei is, sőt az 1565. évben oly ténynyel jegyezték be nevüket a protestánsok Magyarország történetébe, minőt a haza legnagyobb ellenségétől sem lehetett volna várni: feldulták a váradi templomot, feltörték szent László király sirját s szidalmak és gúnykaczaj között szétszórták a szent király csontjait ....

Szent László király lovas szobra habár megcsonkítva fennállott még azután is egy ideig, hogy sirját feldulták. Még az 1609. évből is van tudósításunk e szoborról, mely igy szól: »A várkapu bejáratánál áll szent László szobra, melyen ő lovon ülve ábrázoltatik; *egykor egész volt* és teljesen megaranyozva..

A ló alatti réztáblán e felirat olvasható: 1390-ben május 20-án Zsigmond király és Mária királyné szerencsés uralkodása alatt, készítteté ez emléket Krisztusban tisztelendő János nagyváradi püspök, szent László király tiszteletére Kolozsvári Márton és György mesterek által.« Erről a szoborról szól szent László régi magyar egyházi éneke a következőkép: »Képed feltették magas kőszálra — Fénylik mint nap, salyog (ragyog) mint arany — Nem elégszik senki tereád nézni.« E remekmű is egészen elpusztult a törökök gyakori berohanásai alatt s ma annak semmi nyoma sincs már. Sulyosan nehezedett a végzet keze Nagyváradra s a régi drága kincsekből és szent ereklyékből nem maradt más neki mint a romok és a multak emléke . . . Szent László királyunk iránt való tiszteletnek maig fenmaradt emlékei közé tartoznak régi jámbor királyaink pénzei. Már az Árpádházi királyaink közül többen szent László nevét vésették pénzeik egyik lapjára, Nagy Lajos királyunk pedig az arany és ezüstpénzekre szent László király alakját verette. E szép szokás a többi középkori királyainknál is megvolt.

Zsigmond, I. Ulászló, Hunyadi János kormányzó és nagynevü fia Mátyás király s utána a Jagelló házból származott két király alatt is szent László koronás alakja diszítette a magyar aranyakat, miket közönségesen László-aranyaknak neveztek. Királyaink e szép szokását követték Erdély fejedelmei közül is többen, különösen Báthori István, Kristóf és Zsigmond, sőt a protestans Bocskay István is; azonkivül még a külföldön is oly tekintélynek örvendettek e magyar szent Lászlós-aranyak, hogy több helyen hasonlókép szent László képével diszített pénzeket vertek.

Szent László dicsőségét s népszerü tiszteletét hirdetik a magyar költőknek szebbnél szebb versei. Alig van életének csak egyetlen mozzanata, alig van egyetlen regéje, mely ne lett volna szép költeményben megénekelve. Legnagyobb költőinknek szolgáltatott ő méltó tárgyat rendkivüli élettörténetével s lelkesíteni fogja az utókor költőit s művészeit mindenkor, a mig csak a nagy ősöknek s az ősök nagy erényeinek tisztelete a szivekből ki nem hal.

A legrégibb magyar egyházi ének

szent László királyról mely mai napig fenmaradt, valószinüleg még az Árpádházi királyok idejéből való. Annyi bizonyos a benne előforduló egyik-másik kifejezésből, hogy már a XIV. században használatos volt, noha a jelenleg fenmaradt példánya későbbi korban lett leirva. E régi magyar ének a következő:

Idvez légy, kegyelmes szent László kerály,
Magyarországnak édes oltalma.
Szent kerályok közt drágalátos gyöngy,
Csillagok között fényességes csillag!

Szent háromságnak vagy te szolgája,
Jézus Krisztusnak nyomdoka követi,
Te Szentléleknek tiszta edénye,
Sziz Máriának választott vitéze.

Magyarországnak vagy kerálymagzatja
Szent kerályoknak fényes tüköre,
Teneked atyád kegyes Béla kerály,
Hogy hozzá képest kegyes kerály lennél!

Nekünk sziletíl Lengyelországban,
Mennyből adatál nagy csudaképpen,
Más szor sziletíl szent kereszviztől,
Ősödnek nevén László lőn neved.

Mikoron méglen gyermekded volnál,
Kihoza Béla kerály jó Magyarországba.

Hogy dicsekednél te két országban,
Magyarországban es mennyországban.

Te telepedél Bihar-Váradon,
A városnak lől édes oltalma;
Templomot rakatál szíz Máriának,
Kiben most nyúgoszol minden tisztességvel.

Környölfekesznek téged császárok
Püspökök, kerályok és jobbágy-urak;
Olaj származik szent koporsódból;
Tetemed' foglalták az szép sár aranyból.

Téged dicsérnek szent zsolozsmával
Papok, diákok és városnépek,
Téged földnek kereksége,
Mert téged dícsérnek istennek angyeli.

Te dicsekedel kerályszékedben,
Képed' feltötték az magas kőszálra,
Fénlik mint nap, salyog mint arany;
Nem elégszik senki tereád nézni.

Te arcúl teljes, szép piros valál,
Tekéntetedben embereknél kedvesb,
Beszédedben ékes, karodban erős;
Lám mendent te ejtesz, ki teveled küzdik.

Tagodban ékes, termetedben diszes,
Válladtúl fogva mendeneknél magasb,
Csak szépséged császárságra méltó;
Hogy szent korona téged méltán illet.

Testedben tíszta, lelkedben fényes,
Szivedben bátor miként vad oroszlán,

Azért neveztek Bátor Lászlónak,
Mikoron méglen iffiudad volnál.

Mert választa az sziz Mária,
Megdicsőite sok jó ajándékkal:
Hogy te őriznéd es oltalmaznád
Neki ajánlád jó Magyarországot.

Fejedben kele az szent korona,
Megbátorejta téged az Szentlélek,
Kezdéd követni atyádnak életét,
Rózsákot szaggatál, koronádban fizéd.

Dicsérjük, magyarok, szent László kerályt!
Bizony érdemli mi dicséretönköt;
Dicsérjük őtet, angyelok! mondván:
Idvez légy kegyelmes szent László kerály!

Szent László tiszteletét s a benne helyezett bizodalmat hirdeti a számos helység, mely szerte a hazában a szent király nevét viseli.

A szent király vallásos és hazafias működésének folytatását pedig a róla nevezett Szent László-Társulat tüzte ki feladatául, mely az ország fővárosában és több vidéki városban is szent László szellemétől lelkesítve nemes buzgalommal működik feladata teljesítésén.

II.

Szent László királyunk legdrágább emlékei az ő ereklyéi. Szent ereklyéi Győrött, Zágrábban, Kassán, Nagyváradon, Esztergomban vannak Magyarországon, a külföldön pedig Aachenben, Bolognában és Rómában. Ez ereklyék közül a legnevezetesebb *Győrött* van. Szent László király fejereklyéje ez, melyet nagy mellszobor alaku, remekmivü, drága ezüst ereklyetartóban a győri székesegyház Héderváry-kápolnájában őriznek s szent László király ünnepén a városban évenkint ünnepélyes körmenetben körülhordoznak.

Szent László király eme nevezetes ereklyéje köztiszteletnek tárgya lett az 1192. évben, midőn Lászlót a szentek közé iktatták. A szentté avatás alkalmával kivették László király koporsójából a király fejét és karjait, hogy azokat oltárokra helyezve a hivek köztiszteletére kitehessék. A szent király fejét gazdag aranyozásu ezüst ereklyetartóba tették s az ereklyetartó a király mellszobrát ábrázolta. A királynak e drága ereklyéje a legnagyobb tiszteletben volt

egész Magyarországon. Mi sem mutatja e szent ereklye iránt való tiszteletet jobban, mint azon körülmény, hogy a közép-korban peres ügyeknél kétes esetekben ha nagyfontosságu dologról volt a szó, akkor e szent főre tették le a felek az esküt, mert a hálás nemzet szemében az volt a legerősebb és legszentebb eskü, melyet szent László fejére tettek le. A nagyváradi püspök és káptalan, midőn az 1241. tatárjárás alkalmával irataik elvesztek s e miatt birtokügyeiket tisztázni nem tudták, tanukul legöregebb jobbágyaikat idézték be, kik a tatárjárás előtti állapotokra emlékeztek s mielőtt ezek vallomást tettek volna, előbb László király »szent fejére« letették az esküt. Az 1403. évben, mikor Zsigmond királyt törvényellenes tettei miatt az ország rendei letenni akarták, előzetesen Nagyváradon gyültek össze az urak és szent László fejére esküdtek meg, hogy mindenben együttesen járnak el.

E szent főt vitték Váradon az érkező királyok és főpapok elé, ezt vitték el a háborukba s ezt hordozták körül ünnepeken fényes körmenetben Várad utczáin.

Azon remekmivü ereklyetartó, melyben Győrött szent László fejét őrzik, a XV. század elején készült, mivel a régebbi ereklyetartó, mely nem sokára László király szentté avatása után készült, egészen elpusztult azon nagy tüzvész alkalmával, mely a XIV. század vége felé a nagyváradi székesegyházat elhamvasztotta. Zsigmond királynak az 1406. évben kelt oklevele beszéli el e tüzesetet s felemlíti egyuttal ama csodát is, mely ez alkalommal szent László király ereklyéjével történt. A nagy tüzvész elhamvasztotta a templomot s megolvasztotta a templomban levő arany és ezüst eszközöket, ezek között szent László fejereklyéjének tartóját is és csodálatos! — az ereklye az olvadt érczek és égő zsarátnok között is teljesen sértetlen maradt, még csak a füst nyoma sem látszott meg rajta. A szent király mellszobrát ábrázoló jelenlegi ereklyetartó e tüzvész után még az 1406. év előtt készült.

A protestantismus elterjedésével a hitujítóknak minden valási és honfiui kegyeletet lábbal tipró tiszteletlensége nem kimélte meg, — legalább a kigunyolás-

tól — eme drága szent ereklyét sem. Gúnyverseket mondtak és irtak ez ereklyéről és a katholikusokról s rágalmazva azt hirdették rólok: »Szent László fejét ti imádjátok, szépen ezüstbe foglaltátok«. Azoktól, kik még a szent király sirját is megbecstelenítették, mást nem is lehetett várni.

Szent László fejereklyéje az 1565. évig volt Nagyváradon s midőn a protestansok a várost ez évben elfoglalták ez ereklyének is nyoma veszett egy időre és csak az 1595. év táján tünik ismét elő. Ekkor Erdélyben Gyulafehérvárott volt az ereklye Náprágyi Demeter erdélyi püspöknél, kinek valami módon sikerült azt a protestansok kezei közül kimenteni. A püspök nem sokáig maradhatott Erdélyben, mert birtokait elfoglalták s neki is menekülni kellett a hitujítók elől. A bujdosó püspök Csehországba Prágába menekült s magával vitte legféltettebb kincsét szent László ereklyéjét is. Az 1602. évben Náprágyi püspök pozsonyi prépost lett s oda vitte az ereklyét is, mig végre az 1607. évben a győri püspökséget kapta meg s elhozta Győrbe e drága kincset is. Náprágyi

Demeter mint győri püspök halt el s végrendeletében a győri székesegyháznak hagyományozta Szent László király fejereklyéjét is, mely azóta a győri székesegyháznak féltékenyen őrzött drága kincse. Csak egyszer volt távol azóta az ereklye Győrből, az 1683. évben, midőn a törökök Bécs ellen indulván, Győr vidékén keresztül vették utjokat. Nehogy a drága kincs illetlen kezekbe kerüljön Telekesi István akkori nagyprépost sok veszély között az ország nyugoti határszéleire menekült vele s csak a következő évben tért vissza.

A szent ereklye mindenkor a legnagyobb tiszteletben részesült Győrött. E tisztelet kifejezést nyert Győr város hatóságának és lakosságának ama fogadalmában, melyet a mult században tett, hogy szent László ereklyéjét a városban a szent király ünnepén évenkint körmenettel körülhordoztatja, hálaadásul azon szerencséért, hogy az 1763. nagy földrengés alkalmával Isten a várost nagyobb veszedelmektől megóvta. A szent király iránt való tisztelet nyer kifejezést ama buzgalomban, melylyel emlékét folyton megőrizzük s ünnepét

évről-évre kegyelettel megüljük. Szent László király nagyobb ereklyéje van Zágrábban, melynek egyháza a szent királynak köszöni eredetét. A zágrábi ereklye szent Lászlónak karcsontja, mely drága ezüst ereklyetartóba van foglalva. Mikor került az ereklye Zágrábba, annak idejét biztosan nem tudjuk; — valószinüleg mindjárt László király szentté avatása után.

Az Aachenben levő szent László ereklyét Nagy Lajos királyunk küldötte oda, midőn 1367. ott kápolnát építtetett szent István, szent Imre és szent László tiszteletére. A többi kisebb ereklyék más és más időben jutottak az egyes városokba.

Számos értékes emléktárgy volt még a korábbi századokban a szent királyra vonatkozólag, ámde a viszontagságos multban ezek mind elvesztek. Manap egy-két oklevél, néhány pénzdarab, maig meglevő alapításai és a magyar Corpus Jurisban olvasható törvényei nagybecsü emlékei ama kornak, melyben a szent király uralkodása boldogitá e hazát.

*
* *

A kegyelet érzelmével emlékezünk meg szent királyunkról s magasztaljuk emlékét, mert »dicső dolog volt Istentől adott ily nagy kormányzóval meglátogattatni.« Nevének fénye az idők távolságával nem kisebbedik, tisztelete háladatos nemzeténél — ugy reméljük — mindig fenmarad. E tisztelet nyilvánult szerte a hazában az 1892. évben, midőn kegyes királyunk szentté avatásának hétszázados évfordulóját ünnepeltük. E tisztelet nyilvánul, midőn nyolczszázados emlékét ünnepeljük meg azon évnek, a mikor a halandók sorából a megdicsőültek közé költözött.

Szent László megtalálta az utat és módot arra, hogy a nemzetet Krisztus egyházával egészen összeegyeztesse, mert belátta, hogy boldoggá és nagygyá

teszi ez által hazáját. Az igazi keresztény magyarnak vallásos lelkülete s honszeretete nyilvánult életében és tetteiben s vonzó példájának fénye hivogatólag ragyog át a késő századokra, buzdítva, lelkesítve az Isten és a haza szeretetére.

A szent király példájáról, nagy és fenséges erényeiről vajha soha ne feledkeznék el nemzete! Különösen ti hazám ifjai! az ezer éves magyar hazának reményei, kiknek a Gondviselés az uj ezredévet nyujtja működési terül, ne feledkezzetek el László király példájáról. A szent király példáján lelkesülő kegyelet üli ünnepét az ő emléknapjain s e kegyelet fokozódottan éljen szivetekben. Szeressétek azon egyházat, melynek tanítása oly nagygyá nevelte szent Lászlót, szeressétek e hazát, melyért szent László mindenkor önzetlenül fáradott s melyet nagy tetteivel dicsővé tett.

Élt a magyar nemzet szent László ideje óta is fényes napokat, de élt még többször gyászos éveket. A rege azt beszéli, hogy mikor elődeink idejében egykor nagy veszély fenyegette az országot, László király felkelt sirjából, hogy meg-

védje nemzetét. Keresztény magyar nép! e rege figyelmeztet, hogy fogadd vissza szivedbe szent László hitét s valósítsd meg azt az életben, akkor felébred sirjából szent László szelleme, hogy ujra dicső, hatalmas és boldog legyen a magyarnak ezredéves hazája.

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

Lap

Előszó 3

Szent László gyermekkora és neveltetése . 7

[Béla herczeg számüzetése 7.; házassága 9.; László születése 9.; Béla herczegnek és családjának visszatérése Magyarországba 10—12.; László neveltetése 13.; Béla király 14.; László testvérei 15.; László ifjukorának jellemzése 15—16.; László ifjukorának regéi 17—18.]

Szent László élete királylyá koronáztatása előtt 19

[Salamon király 19.; a győri békekötés 20.; László nyilvános működésének jellemzése 21.; besenyő betörés és a cserhalmi ütközet 22—25.; a görög háboru 25—27.; viszálykodás a király és a a herczegek között 27—30.; két legenda 31.; a mogyoródi ütközet 32.; László kegyes lelkülete 33.; Salamon elüzetése 34.; VII. Gergely pápa közbelépése 34.; Salamon Pozsonyban 35.; László harcza Salamonnal 36.; a váczi templom legendája 36.; Géza király 37—38.]

Szent László a királyi trónon 39

[László népszerüsége 39—40.; László király 41.; László a keresztény vallást népszerüvé teszi 41.; László az ország békéjét helyreállítja 42—43.; Salamon elzáratása 43.; István király szentté avatása 44—46.; László törvényhozása 46—48.; Salamon a kunokhoz menekül 48.; a kunok betörése 49.; regék László királyról és Salamonról 50—52.; László segítséget ajánl a pápának 53.; László király magánélete 54—56.; Horvátország elfoglalása 57.; a

Lap

kunok betörése az országba 58—62.; regék a hadjáratról 62—64.; a kunok utolsó háboruja 65.; az orosz háboru 66.; a csodafü 67.; szent László törvényei 68—74.; László zarándoklatot tervez a Szentföldre 75.; a lengyel háboru 76.; készülődések a keresztes háborura Európa nyugoti országaiban 77.; a morvaországi háboru 78.; a király betegsége 79.: halála 80—81.]

László király sirja és szentté avattatása . 82

[László király temetése 82—84.; csodák a sirjánál 84—88.; László szentté avattatása 88—89.; csodák a szentté avatáskor 90.]

Szent László tisztelete és emlékei 91

[Királyok zarándoklása László sirjához 91.; templomok szent László tiszteletére 92.; temetkezések szent László sirjánál 93.; László király szobra Nagyváradon 94—96.; szent László tiszteletének különféle nyilvánulásai 97.; a legrégibb ének szent Lászlóról 98—100; szent László ereklyéi 101—103.; a fejereklye története 103—106.; zárószó 107—108.]

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár